

Masarykova univerzita Brno
Filozofická fakulta
Historický ústav

Konfident brněnského gestapa Otakar Chalupa B-22 a jeho činnost

(Bakalářská diplomová práce)

Renáta Ziková

Vedoucí práce: PhDr. Libor Vykoupil, PhD.

Brno 2009

Bibliografický záznam:

ZIKOVÁ, Renáta. *Konfindent brněnského gestapa Otakar Chalupa B-22 a jeho činnost*. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Historický ústav, 2009. 45s. Vedoucí práce PhDr. Libor Vykoupil, PhD.

Anotace:

Práce pojednává o činnosti konfidenta brněnského gestapa Otakaru Chalupovi. Porozrnost je věnována práci konfidentů, odbojových skupin, dále poválečnému soudu s O. Chalupou i ohlasu procesu v dobovém tisku. Cílem práce je seznámit s prostředím protektorátu Čechy a Morava v kontextu odbojové činnosti domácí rezistence a aparátu ji potlačující.

Annotation:

The target of this paper is to describe activities of Brno Gestapo informer Otakar Chalupa. In more detail, the emphasis is laid also on the work of informers, resistance groups, the postwar trial with O. Chalupa and reports in contemporary press. This work is focused on the background of Protectorate of the Bohemia and Moravia in the context of resistance activities and repressing machinery.

Klíčová slova:

Druhá světová válka, Protektorát Čechy a Morava, odboj, nacistický bezpečnostní aparát, konfident

Keywords:

Second World War, Protectorate of the Bohemia and Moravia, resistance, Nazi security machinery, informer

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou bakalářskou práci vypracovala samostatně a uvedla veškerou použitou literaturu a prameny.

datum

Renáta Ziková

Poděkování:

Děkuji PhDr. Liboru Vykoupilovi, Ph.D. za vedení práce a rady, které mi poskytoval po dobu zpracovávání tématu. Dále bych chtěla poděkovat PhDr. Vladimíru Černému, PhD. za cenné podněty a obětavý přístup, bez kterých by práce nemohla vzniknout. Poděkování patří také mým nejbližším za trpělivost a podporu.

Obsah

Úvod.....	1
1. Literatura a prameny	1
1.1. Prameny:.....	1
1.2. Literatura:.....	2
2. Morava v době protektorátu	4
2.1. Správní a policejní organizace života v protektorátu na Moravě.....	4
2.2. Akce Gitter a Albrecht I.	4
2.3. Gestapo v Brně	5
2.4. Reforma struktury gestapa	7
2.5. Volavčí síť, získávání kontaktů a informací	8
2.6. Odbojové aktivity obyvatel protektorátu.....	9
2.7. Odbojové skupiny a výsadky v oblasti Brněnska, Tišnovska a Boskovicka	10
2.7.1. Jermak	11
2.7.2. Třetí čs. úderná rota.....	11
2.7.3. Skupina prof. Grni a R3	11
3. Otakar Chalupa-konfident B-22	13
3.1. Otakar Chalupa a odbojová činnost	13
3.2. Zatčení	13
3.3. První působení na Brněnsku.....	14
3.4. Brno – jaro 1943	17
3.5. Velká Bíteš	17
3.6. Boskovicko.....	18
3.7. Brněnsko 1943/44	22
3.8. Brněnsko - Skupina „Odboj“ („Daxa“).....	25
3.9. Alexovice - Ivančice.....	25
3.10. Tišnov.....	26
3.10.1. Smrt Miloslava Vlčka.....	29
3.11. Tábor	32
4. Proces	34
5. Ohlas v tisku.....	39
Závěr:	41
PRAMENY A LITERATURA	44
Archivní prameny	44
Nepublikované práce.....	44
Literatura	44
Tisk.....	45
Seznam zkratk	45
Seznam příloh.....	45

Úvod

Protektorát Čechy a Morava, který vznikl v březnu roku 1939, se řadí k temným obdobím našich dějin. V prostředí plném napětí a strachu o budoucnost, nesvobody a utlačování myšlenek demokracie, se lidé snažili hájit svá potlačovaná práva i práva samostatného svobodného státu.

Občané se začali sdružovat do skupin, ve snaze ubránit samostatný stát před okupanty. Postupně vznikaly odbojové organizace, například Obrana národa, Úvod, Petiční Výbor Věrní zůstaneme a další. Činnost domácí rezistence proti okupaci s sebou přinesla mnohé úspěchy i bolestné nezdary. Spolu s tím, jak se formoval odboj, vytvořily německé okupační síly také aparát k jeho potlačování. Proti domácímu hnutí odporu působila zejména tajná státní policie (Geheime Staatspolizei – Gestapo), jejímž úkolem bylo, především potírat aktivity, které by mohly vést k otevřené vzpouře.

V průběhu války narůstal počet česky mluvících občanů, kteří spolupracovali s okupačními silami. Konfidenti působili jako agenti-provokatéři a významným způsobem narušovali rezistenční aktivity jednotlivých hnutí. Následkem působení konfidentů zemřelo během války mnoho českých odbojových pracovníků.

Předkládaná práce si bere za cíl přiblížit problematiku konfidentství na případu Otakara Chalupy, vedeného na brněnském gestapu pod označením B-22 a osvětlit jeho činnost na území Moravy i Čech. Zvláštní pozornost je věnována dopadu aktivit tohoto konfidenta na celé odbojové skupiny i na jednotlivce.

Struktura práce je rozdělena do dvou částí. První část se zabývá v chronologickém sledu jednotlivými akcemi Chalupy a jeho spolupracovníků. Druhá část se věnuje průběhu procesu Mimořádného lidového soudu v Brně v roce 1946 a také ohlasu na něj v dobovém tisku.

Závěrečné shrnutí se pokouší osvětlit hlavní případy Chalupovy konfidentské činnosti a průběhu soudního procesu v prosinci 1946.

1. Literatura a prameny

1.1. Prameny:

Hlavním pramenem pro předkládanou práci jsou spisy z fondu C141 Mimořádný lidový soud v Brně, který se nachází v Moravském zemském archivu. Obsahuje soudní spisy, výslechové protokoly a materiál týkající se mnoha příslušníků brněnského gestapa, kolaborantů i konfidentů včetně Otakara Chalupy, jeho nadřízených Mondorfa a Goldy.

Dalším zdrojem informací o činnosti Chalupy a nacistického aparátu jsou prameny uložené v Moravském zemském muzeu v historickém oddělení ve Fondu Písemností, mimo jiné obsahují výslechové protokoly a spisy z mnoha procesů před Mimořádným lidovým soudem. Konkrétně se jedná o případy Otakara Chalupy, Williho Brauna, Antona Mondorfa, Jana Goldy a dalších. Opomenout nelze ani novinové články, informující o průběhu procesu a Chalupovy vězeňské fotografie.

Průběhem poválečného soudního procesu s konfidentem se věnoval dobový tisk. Jednotlivé zprávy a komentáře otiskly deníky Čin, Národní Obroda, Práce, Rovnost a Slovo národa v prosinci 1946.¹

1.2. Literatura:

Významnou publikací, zabývající se obdobím protektorátu, je Svobodný stát a okupace, která vyšla jako čtvrtý díl Dějin Moravy. Zkoumané období je v této knize zmapováno z mnoha aspektů od organizace správy, bezpečnostního aparátu, přes perzekuci obyvatelstva až po hospodářské a sociální dějiny tohoto období. Autoři se zabývají také odbojovou činností, jednotlivými organizacemi i osobnostmi provázející dobu od začátku okupace až po osvobození.²

Publikace Oldřicha Sládka, zabývající se prací, potlačujícího aparátu odbojové činnosti, pochází z poloviny 80. let, poskytuje mnoho důležitých informací o Tajné státní policii, o její struktuře i činnosti. Některé části jsou pochopitelně poplatné době, ve které publikace vznikala. Přesto můžeme tuto práci chápat jako jednu ze základních k tématu střetu gestapa a odboje.³

Významnou publikací, od téhož autora je kniha Ve znamení smrtihlava⁴. Oproti předchozí se ovšem úžeji zaměřuje pouze na nacistický represivní aparát partyzánských skupin. Autor se zde snaží o ucelený pohled na problematiku protipartizánské činnosti na území celého protektorátu.

Slovníková příručka Český antifašismus a odboj⁵ sleduje období let 1938 – 1945. Jednotlivé záznamy jsou abecedně řazené a odkazují na témata odbojových skupin, pracovníků gestapa i dalších činitelů okupačního aparátu, nebo významných politických osobností. Autoři se také zaměřují na jednotlivé instituce, věznice i koncentrační tábory. V

¹ Poválečné ročníky těchto novin jsou uloženy v Moravské zemské knihovně v Brně.

² BARTOŠ, Josef – TRAPL, Miloš: *Dějiny Moravy, díl 4. Svobodný stát a okupace*. Brno 2004.

³ SLÁDEK, Oldřich: *Zločinná role gestapa. Nacistická bezpečnostní policie v českých zemích 1938 – 1945*. Praha 1986.

⁴ SLÁDEK, Oldřich: *Ve znamení smrtihlava*. Praha 1991.

⁵ KROUPA, Vlastislav a kol.: *Český antifašismus a odboj. Slovníková příručka*. Praha 1988.

heslech je rovněž zaznamenán průběh války. Tato příručka je však poněkud problematickým zdrojem, především vzhledem k nadsazeným údajům o činech a bojových aktivitách jednotlivých partyzánských skupin.

Podobně stavěnou prací je i slovníková příručka *Za obnovu státu Čechů a Slováků*⁶, vzniklá již po revoluci v roce 1989. Práce je prostá velebení komunistického odboje a zveličování jeho významu. Obsahuje také jednotlivá hesla, řazená podle abecedy, ve kterých lze nalézt informace o politických událostech i osobnostech protektorátu, nebo exilu.

Rozsáhlá dílo *Velké dějiny zemí Koruny české*⁷ zahrnuje vývoj událostí v Čechách, na Moravě a v exilu. V jednotlivých svazcích nalezneme obecné historické rámce a také problematiku odboje a života v době války.

Magisterská práce Jana Břečky o konfidentské činnosti Viktora Ryšánka⁸ přibližuje problematiku volavčích sítí konfidentů gestapa, konfidentské činnosti a jejích dopadů na domácí hnutí odporu.

Partyzánskými skupinami, jejich aktivitou, ovšem také prací a strukturou bezpečnostního aparátu, se zabývá disertační práce Vladimíra Černého.⁹ Autor popisuje průběh vývoje partyzánských skupin, hlavní část celé práce se zaměřuje na konec roku 1944 až do konce války.

K ucelení obrazu domácího odboje, pohledem vlastních zážitků a vzpomínek, mohou sloužit publikace *Sedm roků na domácí frontě*, nebo sborník *Žalm Moravy*.

Konkrétně o osobě Otakara Chalupy existují zmínky ve 4. dílu *Dějin Moravy Svobodný stát a okupace*¹⁰ i v citovaných publikacích Oldřicha Sládka¹¹. Jedná se však pouze o heslovité a stručné vyjádření k činnosti tohoto konfidenta.

Téma druhého odboje a nacistického represivního aparátu bylo již v literatuře často publikovaným tématem. Kvalita prací i hloubka zpracování ucelené problematiky je však rozporuplná. Rozsáhlým tématům i archivním materiálům se do dnešní doby nedostalo potřebné pozornosti. V posledních letech se zájem o tuto problematiku i zlepšení jejího odborného zpracování ovšem zvyšuje.

⁶ JOŽÁK, Jiří a kol.: *Za obnovu státu Čechů a Slováků. Slovníková příručka*. Praha 1992.

⁷ GEBHART, Jan, KUKLÍK, Jan: *Velké dějiny zemí koruny české*, svazky XVa, XVb. Praha-Litomyšl 2006, 2007.

⁸ BŘEČKA, Jan: *Brněnské jaro 1945, poslední měsíc okupace a osvobození Brna Rudou armádou*. Brno 2005.

⁹ ČERNÝ, Vladimír: *Protipartyzánské operace na Moravě v letech 1944 – 1945*. Brno 2006.

¹⁰ BARTOŠ, Josef – TRAPL, Miloš: *Dějiny Moravy, díl 4. Svobodný stát a okupace*. Brno 2004, s. 187, s. 188.

¹¹ SLÁDEK, Oldřich: *Zločinná role gestapa. Nacistická bezpečnostní policie v českých zemích 1938-1945*. Praha 1986, s. 258, 264, 265, 348, 360.

2. Morava v době protektorátu

2.1. Správní a policejní organizace života v protektorátu na Moravě

Po vzniku Protektorátu Čechy a Morava nastalo v celospolečenském měřítku období velkých změn. Německé okupační síly zřizovaly na okupovaném území nové úřady. V čele civilní správy území protektorátu stál říšský protektor.

Pro Moravu vzniklo několik koncepcí správy, které se v průběhu protektorátu měnily. Síť podřízených úřadů, tzv. Oberlandrátů postupně přebírala kontrolu nad správou českých politických okresů.¹² Původně byla Morava dělena na sedm oberlandrátů, počet se během války snižoval. V roce 1942 zůstaly tyto správní jednotky pouze tři - v Brně, Moravské Ostravě a Jihlavě.¹³

Dále vznikaly nové úřady, správního nebo „ochranného“ charakteru. Kromě stávajících českých, (nyní ovšem protektorátních), četnických stanic během války vznikaly i sítě německých.

Z nacistických represivních složek působila v protektorátu především bezpečnostní policie, která byla rozdělena na dvě složky - Státní tajnou policii (Gestapo) a Kriminální policii (Kripo). K policejním složkám dále náležela pořádková policie (Ordnungspolizei - Orpo), dělící se na četnictvo a ochrannou policii (Schutzpolizei - Schupo). Schupo bylo organizováno podle vojenského řádu. Kromě těchto policejních organizací, působila v rámci nacistické strany NSDAP také zvláštní bezpečnostní služba SD (Sicherheitsdienst).

Život v protektorátu nebyl černo-bílý, lidé se zajímali o vlastní soukromí a seberealizaci, ale mnozí z nich se snažili bránit restrikcím nejrůznějšího charakteru, omezení práv a svobod, které vedly k ponížení lidství, humanity i svobodné vůle.

Systém protektorátu výrazně zasahoval do každodennosti jeho obyvatel. Většina lidí však žila svůj všední život, bez snahy vzniklou situaci zvrátit.

2.2. Akce Gitter a Albrecht I.

Okupační síly si byly vědomy vznikajících hrozeb. Od jara 1939 proběhlo několik velkých akcí k potlačení národní identity i humanitních idejí. Na březen byla naplánována akce s názvem Gitter, při níž nacisté zatýkali své odpůrce, především komunisty, sociální demokraty a také antifašistické emigranty z Německa a Rakouska. V září proběhla další akce, Albrecht I., jejímž hlavním cílem bylo udržení klidu na území Protektorátu v období napadení Polska. Při tomto zatýkání již nehrála roli politická příslušnost. Uvězeni byli představitelé

¹² SLÁDEK, Oldřich: Zločinná role gestapa. Nacistická bezpečnostní policie v českých zemích 1938 – 1945. Praha 1986. s. 72.

¹³ BARTOŠ, Josef – TRAPL, Miloš: *Dějiny Moravy, díl 4. Svobodný stát a okupace*. Brno 2004. s. 187.

veřejného života, přední činitelé spolků, duchovenstva, osobnosti české inteligence a Židé. Na Moravě bylo zatčeno na 800 a v Čechách přes 1200 osob.¹⁴ Dalším významným mezníkem pro českou společnost se stal 17. listopad 1939. Uzavření vysokých škol, zatčení studentů a profesorů jednotlivých institucí znamenalo tragický přelom v dalším vývoji českého školství až do konce války.

2.3. Gestapo v Brně

Dne 15. března 1939 dorazilo do Brna Einsatzkommando VI, jehož členy byli zaměstnanci gestapa z Vídně, v čele s kriminálním komisařem Ewaldem Taudtem. Po příjezdu ustavilo gestapo v Brně svou řídicí úřadovnu. Einsatzkommando VI mělo provizorní centrálu v budově policejního ředitelství¹⁵. V témže roce se přestěhovalo do budovy Zemské školní rady¹⁶. S ohledem na nedostatečné kapacity stávající centrály získalo gestapo k pronájmu také celé podlaží vedlejší budovy. Konečným umístěním pro řídicí úřadovnu, vyšetřovnu i vězení byly Právnická fakulta, Kounicovy studentské koleje a Sušilovy koleje. Všechny tyto budovy byly zabrány nacisty po uzavření vysokých škol v listopadu roku 1939. Stavební práce, nutné k úpravě Právnické fakulty pro potřeby gestapa, trvaly až do roku 1940. Na podzim toho roku gestapo s konečnou platností přestěhovalo svou agendu do této budovy.¹⁷

Jako věznice byly využívány budovy Kounicových kolejí, Špilberku¹⁸, Sušilových kolejí¹⁹. Jen v Kounicových kolejích bylo do roku 1945 postupně vězněno na 35 000 osob. V komplexu budov probíhaly také popravy za obou stanných práv v letech 1941-1942.²⁰ Poslední vlna exekucí zde proběhla v období od ledna do dubna roku 1945.

Dalšími věznicemi se v průběhu doby trvání protektorátu staly také budovy v okolí Právnické fakulty, známé pod označením „Pod Kaštany“²¹ a věznice na Orlí 30²². Jako věznice pro ženy se využívala budova na Cejlu 71.²³

¹⁴ BARTOŠ, Josef – TRAPL, Miloš: *Dějiny Moravy, díl 4. Svobodný stát a okupace*. Brno 2004. s. 198.

¹⁵ Přesná adresa Palackého třída 8

¹⁶ Přesná adresa budovy je Mozartova 3

¹⁷ KOLEKTIV AUTORŮ: *Nacistický bezpečnostní aparát na Moravě v letech 1939 – 1945*. In: *Sborník Matice moravské* LXXXIV, 1965, s. 235.

¹⁸ Věznice používána do roku 1940.

¹⁹ V roce 1941 předána německé kriminální policii.

²⁰ BŘEČKA, Jan: *Brněnské jaro 1945, poslední měsíc okupace a osvobození Brna Rudou armádou*. Brno 2005. s.10-12.

²¹ V roce 1944 byli vězni odvezeni a komplex zrušen.

²² Používán a do roku 1944.

²³ KOLEKTIV AUTORŮ: *Nacistický bezpečnostní aparát na Moravě v letech 1939 – 1945*. In: *Sborník Matice moravské* LXXXIV, 1965, s. 235.

K převážení vězňů po Brně sloužila tzv. „ponorka“. Tento typ vozidla, který používali mimo jiné pekaři, měl pouze malé větrací okénko na zadních dveřích. Do uzavřené dodávky se mohlo kromě řidiče pohodlně vejít přibližně osm spolujezdců. Gestapo bylo schopno tam natěsnat dvacet i více osob.²⁴

Řídící úřadovna brněnského gestapa se dělila na tři oddělení. Odbojovou činnost mělo na starost oddělení druhé, které se dále větvilo na 13 referátů.²⁵

Odbojovou činností se zabývaly:

- Referát II A - komunisté, marxisté, levicové hnutí odporu, interbrigadisté a ruští porevoluční emigranti.
- Referát II BM- nekomunistická opozice
 - II BM/1 činnost dosud legálních spolků (Sokol, Orel, a jiné), pátrání po letácích atd.
 - II BM/2 činnost jednotlivců a nepřátelských projevů proti říši
 - II BM/So činnost jednotlivých odbojových organizací (Obraně národa, Petičnímu výboru věrni zůstaneme atd.)

V čele brněnského gestapa stálo postupně pět mužů. Nejdéle v této pozici působil vládní rada Wilhelm Nölle v letech 1941 – 1944. Úřad zastávali:²⁶

- Walter Blomberg do 1.7. 1939
- Günter Hermann (1.7. 1939 – 1941)
- Wilhelm Nölle (1941 – 1944)²⁷
- JUDr. Ernst Rennau (květen 1944 – prosinec 1944)
- Max Rausch (prosinec 1944 – duben 1945)

K nejaktivnějším a také nejobávanějším jedincům v oblasti likvidace odbojového hnutí patřil Otto Koslowski²⁸. Dalšími osobami byli Anton Mondorf²⁹ a Heinrich Gottschling, působící jako nadřízení Otakara Chalupy v referátu II A. Známou osobou, vyhlášenou svou brutálností, byl také Jan Golda.³⁰ Vzpomínky na Goldu i Mondorfa nám přibližují utrpení,

²⁴ PERNICA, Jaroslav: *Pojízdný žalář*. In: *Žalm Moravy*. Brno. 1948, s. 77.

²⁵ ČERNÝ, Vladimír: *Protipartyzánské operace na Moravě v letech 1944 – 1945*. Disertační práce na Filozofické fakultě Masarykovy Univerzity z roku 2006. s. 31.

²⁶ KOLEKTIV AUTORŮ: *Nacistický bezpečnostní aparát na Moravě v letech 1939 – 1945*. In: *Sborník Matice moravské LXXXIV*, 1965 s. 236.

²⁷ V době stanného práva byl předsedou stanného soudu.

²⁸ Kromě vedoucího gestapa vydával i Koslowski povolení k brutálním tzv. „vanovým výslechům“.

²⁹ Anton Mondorf se narodil 1. dubna 1907 v Steinheimu. Nejprve působil v Schutzpolizei, v roce 1937 přešel ke gestapu. Do Brna přišel 1. dubna 1943. k protilevicovému referátu II A. Podezřelé osoby z odbojové činnosti zatýkal, vyslýchal, nebo pouze dozoroval výslechy a vyšetřování. V roce 1947 byl MLS v Brně odsouzen k trestu smrti.

³⁰ Jan Golda se narodil 29. dubna 1913 v Brně. V době druhé republiky soužil v Brně u policie. Od roku 1941 působil na gestapu. K referátu IV I a byl přidělen v květnu 1943, kde působil až do konce války. V roce 1942 se

kteří mnozí vězni nepřežili, nebo z něj měli psychická i fyzická traumata až do konce života, vězeň Mysliveček vypovídá: „...neustále bylo slyšeti z jiných kanceláří řev mlácených lidí a zase z kanceláře pana „šéfa“ Mondorfa a když tento již nemohl, zavolal si na pomoc pravou ruku Goldu, který oběti dorážel.“³¹. Dále vzpomíná i na vzájemný vztah obou mužů: „Mondorf byl šéfem tak přísným, že i takový Golda měl před ním respekt.“³²

Podobné hrůzné okamžiky prožilo i mnoho lidí, vyslýchaných jinými z výše jmenovaných nacistů.

2.4. Reforma struktury gestapa

V srpnu 1941 se změnilo vedení brněnského gestapa i jeho organizační struktura. Z referátu II BM/So byl vyčleněn zpravodajský referát II/N³³. Hlavní náplní nově vzniklé sekce byla spolupráce s konfidenty.

Pro dobrou administrativní výkonnost gestapa a celé byrokracie byly vedeny veškeré materiály a údaje v kartotékách. Systém evidence měl několik úrovní, místní a tématické. Místní kartotéky se vedly u každé služebny gestapa, u řídicích úřadoven i jejich místních poboček. Tématické evidence se rozdělovaly na kartotéky spolků, závodů, církví, Židů, letáků, ochranné vazby, vězňů, konfidentů, kartotéky A³⁴ a pátrací kartotéky.³⁵

Při reformě struktury kartoték konfidentů do centrální kartotéky došlo k nesrovnalostem. Jednotliví konfidenti, stále patřící ke svým nadřízeným, byli označeni „B“. Konfidenti, spadající pod nově vzniklý referát IV/N, byli vedeni pod značkou „N“.³⁶ Ewald Taudt se stal vedoucím nově vzniklého referátu IV/N.³⁷

V květnu 1944 se přeorganizovaly oddělení i jednotlivé referáty. Došlo ke spojení bývalého II. a III. oddělení do IV.. Nové oddělení se rozčlenilo na 11 referátů, s vlastními podreferáty. Referát IVa se zabýval marxismem-komunismem. Jeho vedoucími činiteli byli kriminální komisař Heinrich Gottschling, kriminální inspektor Alexandr Schober a kriminální komisař Anton Mondorf.

oženil s Olgou Trojovskou, která byla českého původu. Na gestapu působil jako tlumočník při výsleších, některé sám vedl, a účastnil se zatýkání.

³¹ MZA, fond C 141, karton 237, inv. č. 2789, spis Lsp 1906/46, f. 152, opis stížnosti a hlášení J. Myslivečka, v Mikulově z 10. října 1945.

³² MZA, fond C 141, karton 237, inv. č. 2789, spis Lsp 1906/46, f. 153, opis stížnosti a hlášení J. Myslivečka, v Mikulově z 10. října 1945.

³³ Později označován jako IV/N.

³⁴ Na jejím základě proběhla akce Albrecht der Erste.

³⁵ SLÁDEK, Oldřich: *Zločinná role gestapa*, s. 84.

³⁶ BŘEČKA, Jan: *Přehled konfidentské činnosti Viktora Ryšánka v letech 1940 – 1945*. Diplomová práce na Historickém ústavu filozofické fakulty Masarykovy univerzity. Brno 1990, s. 18.

³⁷ ČVANČARA, Jaroslav: *Někomu život, někomu smrt. Československý odboj a nacistická okupační moc 1941 – 1943*. Praha 1997. s.101.

2.5. Volavčí síť, získávání kontaktů a informací

Boj gestapa proti odbojové činnosti byl velmi intenzivní. Gestapo se snažilo o získání co nejvíce informací, a to jakoukoliv cestou. Spojení na odbojáře udržovali členové gestapa zejména prostřednictvím konfidentů. K této práci se lidé propůjčovali na základě psychického i fyzického nátlaku, zastrašování i slibem výhod.

Konfidenti představovali pro gestapo velkou a především aktivní podporu boje s domácí rezistencí. Většina konfidentů se rekrutovala z řad zatčených odbojářů. Gestapo je odměňovalo za jejich činnost i vlastní aktivitu. Někteří z nich se vypracovali mezi elitu, jiní byli gestapem znovu zatčeni za nečinnost nebo pro podezření, že se chystají odejít do ilegality a pracovat opět pro odboj. Pro nedůvěru gestapa k novým pracovníkům, prováděli konfidenti činnost nejprve pod dohledem a až po ověření jejich loajálnosti, mohli začít pracovat samostatně.

V případě, že se tedy konfident osvědčil, začal kolem sebe vytvářet tzv. „volavčí síť“, do které byli postupně zapojeni skuteční odbojáři a vlastenci. Jejich prostřednictvím se snažili dostat k dalším informacím a osobám, jež stály v čele jednotlivých organizací. Při výsleších, které následovaly po zatčení podezřelých osob, mělo gestapo od konfidentů k dispozici podrobnou dokumentaci o činnosti jednotlivých odbojových organizací. Zprávy, mimo jiné obsahovaly popisy jejich vzájemných schůzek nebo i různé názory odbojových pracovníků. Takovéto spisy byly obrovskou výhodou, která mohla vyslýchaného zlomit a přinutit k výpovědi. Gestapo používalo tento nástroj jako důkaz, který by jinak chyběl.

Konfidenti se snažili získávat důvěru odbojářů svou domnělou protistátní činností. Gestapo tisklo vlastní letáky, odbojové noviny, časopisy. Tyto tiskoviny, často s velmi provokativním obsahem, předávalo konfidentům, aby zvýšilo jejich důvěryhodnost v odbojovém prostředí. V Brně vydávalo gestapo například falešná čísla časopisu „Moravská rovnost“. První letáky nechal vytisknout Jindřich Gottschling a vznikaly přímo za asistence konfidentů. Vrchní tajemník brněnského gestapa Leopold Eibl uvedl konkrétně Františka Šmída a Otakara Chalupu.³⁸ K zaměstnancům, kteří vytvářeli letáky, patřili dále Arnošt Florian, Emil Seitz a Emilie Sturmová.³⁹

Ke schůzkám konfidentů sloužila od léta 1942 importní a exportní firma „Erlan“, kam nosili své zprávy agenti, požívající velkou důvěru gestapa. Pro agenty provokatéry byl

³⁸ MZA, f. C 141, k. 237, inv. č. 2789, Lsp 1906/46, f. 69.

³⁹ MZA, f. C 141, k. 237, inv. č. 2789, Lsp 1906/46 f. 70.

spojkou na gestapo Karl Franz Prudky. Oficiálním majitelem firmy byl Erwin Bulan, který se znal s Taudtem.⁴⁰ Firma „Erlan“, sídlila na Jánské ulici, číslo popisné 7.⁴¹

Dalším způsobem, jak získat důvěru a následně také informace, bylo využití kontaktů, jež konfidenti měli z doby, kdy působili jako činní odbojáři. Mnoho z nich neváhalo tyto známosti použít. Spojili se s dřívějšími známými, na základě jejichž doporučení se mohl konfident dostat dále. Získal tak možnost rozvíjet své vlastní vyšetřování nebo se mohl napojit na osobu, která byla gestapem prověřována z ilegální činnosti.

2.6. Odbojové aktivity obyvatel protektorátu

Způsoby odporu proti okupačním silám se během období existence Protektorátu Čechy a Morava měnily v závislosti na vývoji situací na válečných frontách a na domácí protiodbojové politice. Těmito faktory byly determinovány způsoby odporu. Forma přímé ozbrojené vzpoury byla možná až koncem války. Do té doby se projevovaly jiné druhy odporu.

Například se organizoval ilegální přechod hranic. Odchodu ze země využívaly osobnosti ohrožené v protektorátu perzekucí za své smýšlení, politickou orientaci, nebo vojenští důstojníci. Po otevření východní fronty v roce 1941 však skončila možnost převádět osoby přes takzvané balkánské cesty a převádění osob z Protektorátu se uzavřelo.

Velký počet obyvatel byl nasazen na práci v továrnách. Nasazení často podporovali akci „PP“, neboli pracuj pomalu. Obyvatelé Protektorátu dále tajně poslouchali zahraniční rozhlas, byly vydávány tiskoviny, letáky a různé brožury. Rolníci se snažili snižovat dodávky povinných zemědělských produktů. Odbojové skupiny prováděly zpravodajskou činnost ve prospěch spojenců a organizovaly sabotážní akce, mezi něž patřilo například poškozování hadic tlakových brzd železničních vagónů, přeřezávání a přestřihávání telefonního a telegrafního vedení.⁴² Významnou pomocí byla také podpora osob, jenž se skrývaly, ať už před zatčením gestapem nebo i v důsledku své odbojové činnosti. V blízkosti svých domovů nebo známých se ukrývali také uprchlíci z nuceného pracovního nasazení v Říši.

Známary moravský odbojář prof. Grňa prožil v ilegalitě čtyři roky. O lidech, kteří podporovali jeho i další spolupracovníky, se vyjadřoval s respektem a ohromnou vděčností: „Často uvažuji o těch, kteří nás, lidi bez přístřeší, vzali pod svou střechu, nakrmili nás, starali se o naše oblečení, ošetřovali naše raněné a nemocné. Již tehdy jsem říkal, že patrně již nikdy v životě nebudu mít takovou příležitost, poznat lidi z jejich nejkrásnějších stránek. A přitom

⁴⁰ BŘEČKA, Jan: *Přehled konfidentské činnosti Viktora Ryšánka*, s. 27.

⁴¹ ČVANČARA, Jaroslav: *Někomu život, někomu smrt*, s.101.

⁴² GEBHART, Jan, KUKLÍK, Jan: *Velké dějiny zemí koruny české, svazek XVa*, s.352.

poznat tolik lidí skvělých, statečných, obětavých a nezištných, lidí, kteří dávali všechno, co mohli dát, jen z prostého vědomí lidské a národní povinnosti. Poznal jsem kolik velikosti je ukryto v drobném českém člověku.“⁴³

V průběhu celé doby trvání protektorátu se měnila také intenzita jednotlivých forem odporu proti okupační moci. Období stanných práv, zatýkání a poprav znamenalo velký útlum pro možnost rozvinutí širšího odporu. Rok 1943 měl pro Říši nádech postupných porážek, jak na východní frontě, tak i v Africe. Ve stejném roce se spojenci vylodili v Itálii. Tyto události mohly být pro český lid signálem pro zintenzivnění protiněmeckých aktivit. Nálada se stávala neklidnější, avšak ještě nevznikalo tak velké množství sabotážních akcí a otevřeného odporu. Situace se výrazně změnila až koncem roku 1944. Produktivita práce výrazně poklesla a zvýšil se počet neomluvených absencí.⁴⁴ S pracovní neposlušností se ke konci války navyšoval také počet sabotáží a diverzí.

Ke stinné stránce odbojové činnosti, za kterou mnoho aktivních členů zaplatilo svým životem, patřily koncentrační tábory Flossenbürg, Mauthausen a Osvětim. Do těchto tří táborů byli transportováni vězni z celé Moravy.⁴⁵

2.7. Odbojové skupiny a výsadky v oblasti Brněnska, Tišnovska a Boskovicka

Na území protektorátu byly vysazovány paraskupiny ze Západu i z Východu. Jejich hlavní aktivitou byla rozvědná činnost. S blížící se frontou se intenzita těchto výsadků zvýšila. Od července 1944 do března 1945 působilo na území protektorátu přibližně 60 výsadků ze Sovětského svazu. Ze Západu se do protektorátu dostalo celkem 30 paraskupin s celkovým počtem 86 osob. Jejich hlavním cílem bylo vytvořit na území podmínky pro vstup osvobozovacích vojsk, mobilizovat místní obyvatelstvo k odbojovým akcím, vytvořit partyzánské oddíly, připravit se na příchod armády a závěrečné boje.⁴⁶

Hlavními skupinami, působícími v oblasti Tišnovska a moravské části Českomoravské vrchoviny, byly Jan Kozina, Jermak, Generál Svoboda-Boskovice, Rada Tří-Generál Luža, Třetí. čs. úderná rota a další. V této práci se blíže věnuji skupině Jermak, Třetí čs. úderné rotě a Radě Tří-Generál Luža.

⁴³ GRŇA, Josef: *Sedm roků na domácí frontě*. Brno 1968, s. 241.

⁴⁴ BRANDES, Detlef: *Češi pod německým protektorátem. Okupační politika, kolaborace a odboj 1939 – 1945*. Praha 1999, s. 413 – 415.

⁴⁵ HABŘINA, Rajmund: *Hnědé panství, kus historie, která nemá být zapomenuta*. In: *Žalm Moravy*, Brno 1948, s. 14.

⁴⁶ *Český antifašismus a odboj. Slovníková příručka*. Praha 1988.

2.7.1. Jermak

Pod velením Nikolaje Ivanoviče Dmitrijeva. byla vysazena paraskupina Jermak v počtu 15-ti osob v noci z 30. září na 1. října 1944 u Račic⁴⁷. Navázala spojení s místními odbojáři a postupně se k ní přidávali také uprchlí váleční zajatci z řad Rudé armády.

Jermak operoval v oblasti Dražanské vrchoviny. Postupně se rozdělil na několik skupin s vlastními základnami. Působily jak na Tišnovsku, tak i Boskovicku a Prostějovsku. Část seskupení se přesunula také na Litovelsko. Partyzánská skupina Jermak se svou činností i rozsahem stala nejvýznamnější v moravské části Vrchoviny. Zdroje v Českém antifašismu a odboji⁴⁸ udávají, že v květnu 1945 měl Jermak 286 bojovníků. K nim lze připočíst i velké množství zásobovačů, spojek a pomocníků. Provedli přes 240 odbojových a sabotážních akcí, vykojili 23 vlaků.⁴⁹ Přestože tato čísla mohou být nadnesená, patřila skupina Jermak k významné části moravského partyzánského odboje. Mezi největší úspěchy této skupiny patří především vyhození do povětří, 38 metrů dlouhého, železničního mostu na trati Jihlava - Znojmo v dubnu 1945.⁵⁰

2.7.2. Třetí čs. úderná rota

Další partyzánskou skupinou v okolí Tišnova a Boskovic byla Třetí čs. úderná rota generála Luži. Zformovali se v srpnu 1944 ve Skaličce u Tišnova. Operovali především na Tišnovsku, Boskovicku a Novoměstsku. V čele stál jeden z zakládajících členů Milan Genserek. Rota měla spojení na Radu tří-Generál Luža, oddíl Dr. Miroslav Tyrš, dále na brigádu Jermak a Jan Kozina. Úderná rota měla asi 50 členů. 24. února 1945 zaútočilo gestapo na jejich základnu ve Skaličce, kde zničilo vedení skupiny. Členové, kteří nebyli zatčeni, se později zapojili do brigády Jan Kozina.⁵¹

2.7.3. Skupina prof. Grni a Rada tří

Prof. Josef Grňa od roku 1938 působil na Vysokém učení technickém v Brně. Byl činný v Petičním výboru věrní zůstaneme. 2. října 1941 vstoupil do ilegality a tím se vyhnul zatčení. V roce 1942 patřil k zakladatelům R3. Skupina Rada tří vznikla na popud nezatčených představitelů PVVZ Josefa Grni, Veselého-Štainera, mezi zakladateli byl také Josef Císař a gen. Vojtěch Luža.

⁴⁷ Tato obec leží nedaleko Vyškova.

⁴⁸ *Český antifašismus a odboj*, s. 88 – 90.

⁴⁹ BARTOŠ, Josef – TRAPL, Miloš: *Dějiny Moravy, díl 4. Svobodný stát a okupace*, s. 254-257., *Český antifašismus a odboj*, s. 319- 320,

⁵⁰ BRANDES, Detlef: *Češi pod německým protektorem*, s. 419.

⁵¹ *Český antifašismus a odboj*, s. 333

Gen. Luža byl pro celé hnutí významnou osobností. Pro Grňa bylo osobní setkání s gen.Lužou velkým zážitkem. V knize *Sedm roků na domácí frontě* popisuje Lužu takto: „Objevil se přede mnou muž, o něco starší než já, skromného, ale jistého vystupování, působící velmi sympatickým dojmem, a okamžitě jsem v něm tušil muže tvrdé vůle, houževnatosti a nezdolné energie.“⁵²

Hlavní program Rady tří vycházel z PVVZ. Po celou dobu se skupina pokoušela navázat trvalé spojení s Londýnem, které se však podařilo uskutečnit až v roce 1944 díky paravýsádkům. Centrum R3 bylo na Českomoravské vrchovině. Nedostatečné spojení jednotlivých skupin R3 s vedením mělo za následek jejich postupné osamostatňování. Na severní Moravě, na Brněnsku a Tišnovsku působila skupiny Rada 3-Generál Luža.

Činnost Rady tří vycházela z londýnského pojetí odbojové aktivity. Společně s IV. prozatímním ilegálním ústředním vedením KSČ a Revolučním odbojovým hnutím ilegálním spoluvytvořili její členové Českou národní radu. R3 rozvíjela partyzánské hnutí, členové se zapojili do květnového povstání a bojů.⁵³

Na přelomu let 1943 a 1944 se na Přípravný revoluční výbor⁵⁴ napojili konfidenti Otakar Večeřa a Viktor Ryšánek. Během společné schůzky vedení PRV a obou konfidentů, kteří měli reprezentovat vlastní síť, si oba získali důvěru a sympatie generála Luži. V následujících týdnech se společně scházeli až do doby vyzrazení Ryšánkovy identity.⁵⁵ Po odhalení jeho pravé totožnosti se pustili Grňa i Štainer-Veselý do reorganizace vedení skupiny a v létě 1944 vznikl název „Rada tří“.⁵⁶

Blížící se konec války znamenal pro všechny odbojové skupiny zintenzivnění činnosti. V ozbrojeném odporu bránil skupinám R3 především nedostatek výzbroje, jenž neúspěšně požadovali po londýnském exilu. Zbraně získala R3 až v březnu a dubnu 1945. Některé skupiny Rady tří⁵⁷ se soustředily především na železniční sabotáže.⁵⁸

⁵² GRŇA, Josef: *Sedm roků na domácí frontě*, s. 157.

⁵³ *Za obnovu státu Čechů a Slováků*, s. 84, s. 33; *Český antifašismus a odboj*, s. 389 – 399; BARTOŠ, Josef. – TRAPL, Miloš.: *Dějiny Moravy*, díl 4, s. 249.

⁵⁴ Původní název organizace R3, používalo se zkratky PRV.

⁵⁵ BŘEČKA, Jan: *Přehled konfidentské činnosti Viktora Ryšánka v letech 1940 – 1945*, s. 34 – 40.

⁵⁶ GRŇA, Josef: *Sedm roků na domácí frontě*, s. 234.

⁵⁷ Jednalo se o skupiny RE-Ví a Jih-Lenka, které dostaly během dubna 1945 několik dodávek zbraní.

⁵⁸ BRANDES, Detlef: *Češi pod německým protektoriátem*, 418, 420, 421.

3. Otakar Chalupa-konfident B-22

3.1. Otakar Chalupa a odbojová činnost

Otakar Chalupa se narodil 29. 1. 1913 v Brně, v české rodině. Náboženství uvádí římsko-katolické. V roce 1945 byl již od své manželky i dětí rozloučen. Než se stal na plný úvazek konfidentem gestapa, byl zaměstnán na pozici úředníka v úrazové pojišťovně v Brně.

V době okupace se zapojil do odbojové činnosti. Roku 1939 se seznámil v Ars Klubu s houslistou Jiřím Šemberou, který byl v té době aktivně činný v komunistickém odboji. Chalupa se do této činnosti zapojil na začátku roku 1940. Jeho působení spočívalo především v distribuci a rozmnožování ilegálního tisku. Během prvního stanného práva ukryl Chalupa ve svém bytě radiostanici. Prostřednictvím Jiřího Šembery se Chalupa seznámil se Ševčíkem, jenž patřil do komplexnějšího celku odbojářů, označovaných jako Krejčíř-Ševčík-Třískala. Tato skupina stála v čele ilegálního vedení KSČ na Moravě, vzniklého přibližně v polovině roku 1941. Mezi členy patřil i Josef Rerych.

Do skupiny pronikl konfident gestapa Viktor Ryšánek a ostravský Lojza neboli Ševčík byl už v únoru 1941 zatčen gestapem. Ševčíkovi se podařilo utéci z Kladna, kde byl vězněn. Koncem roku 1941 získal Chalupa spojení na Krejčíře, přezdívaného Xylon. Chalupa nechával Krejčíře několikrát přebývat ve svém bytě.

Chalupovou hlavní činností v odboji byla pomoc prof. Třískalovi⁵⁹ při vytváření a distribuci nových čísel časopisu „Hlasy z podzemí“ a od června 1942 „Moravská rovnost“. Časopis vycházel nepravidelně v přibližném nákladu 500 kusů. Na podzim roku 1942 byly vydány také brožury „Křižovatky imperialismu“ pod krycím názvem „Pokyny pro zavařování ovoce“.⁶⁰ Následně také části z díla „Stát a revoluce“ pod krycím názvem „Hospodaření s uhlím a uhelná kalamita“.⁶¹

3.2. Zatčení

Koncem roku 1942 sám prof. Třískala varoval Krejčíře ohledně zvýšení opatrnosti. Domníval se, že by bylo vhodné utlumit odbojovou činnost a obnovit ji až v době příznivější pro povstání.⁶² Ještě v prosinci téhož roku byla část skupiny zatčena. Chalupu gestapo zatkl v lednu 1943, zatýkání prováděl vrchní kriminální asistent Josef Koch. Chalupa byl prozrazen konfidentem Šmídem, kterého gestapo nasadilo na Krejčíře v době jeho pobytu

⁵⁹ Znáám pod krycím jménem Fousek.

⁶⁰ MZA, f. C 141, k. 209, inv. č. 2242, Lsp 1315/16, fol. 351, zápis výslechu O. Chalupy na Oblastní úřadovně StB v Brně z 4. září 1946

⁶¹ Tamtéž.

⁶² Tamtéž.

v Kounicových kolejích. Šmídovi vězeň důvěřoval a vyzradil mu mnoho jmen spolupracovníků, včetně Chalupy.

Prof. Třískala byl zatčen, především přičiněním konfidenta Jana Cwirze. Za rodinou Poláčkovou přišel Cwirz a vyptával se jich na spojení s odbojovými pracovníky. Tvrdil, že utekl při zatýkání v Moravské Ostravě, kde byla zatčena část celého komplexu Krejčíř-Ševčík-Třískala. Poláčková dcera věděla o aktivitách svého profesora, který ji učil na reálném gymnáziu a zprostředkovala spojení Třískaly s konfidentem. Třískala hned při prvním setkání odmítal s Cwirzem komunikovat, protože v něm poznal agenta - provokatéra. V té době bylo gestapo připraveno a Třískalu zatklo.⁶³

V lednu 1943 došlo i na zatčení Chalupy. Výsledky vedl sám Jindřich Gottschling. Podle jeho svědectví, což částečně přiznával i Chalupa, došlo bez většího nátlaku k doznání a přijetí spolupráce s gestapem. Po podpisu konfidentství v únoru 1943 byl Chalupa převezen a nasazen do věznice v Moravské Ostravě, kde se už nacházelo více zatčených ze skupiny Krejčíř-Ševčík-Třískala. Chalupova konfidentská činnost začala nahlašованиеm kolegů, kteří mu jako zatčenému odbojáři, důvěřovali. Vyzrazovali další kolegy, jenž Chalupa hlásil vedení věznice. Na jaře 1943 byl propuštěn z Moravské Ostravy a vrátil se do Brna.

Brněnské gestapo si bylo vědomo toho, že ještě nebyli zatčeni všichni členové celého komplexu, kam před svým zatčením patřil i Chalupa.

3.3. První působení na Brněnsku

Úlohou Chalupy bylo opět navázat spojení s již známými odbojáři. Postup využití stávajících kontaktů používalo gestapo u více konfidentů. Výhody povědomého prostředí a známých odbojových činitelů měly přinést gestapu co nejvíce nových informací. Tak jako Chalupa, se do konfidentské činnosti uvedl například i Viktor Ryšánek.⁶⁴

Přes tyto kontakty bylo Chalupovým úkolem získat spojení na další členy, kteří unikli zatčení. Hlavními osobami, které se gestapo snažilo dopadnout, byli Rédr Josef Rerych. Chalupa se ještě za svého odbojového působení seznámil s poručíkem Stavinohou. Tento odbojář měl mnoho dalších kontaktů, jež od něj Chalupa postupně získával až do Stavinohova zatčení. Poručík svého známého Rerycha s Chalupou opravdu seznámil.

⁶³ Tamtéž.

⁶⁴ BŘEČKA, Jan: *Přehled konfidentské činnosti Viktora Ryšánka v letech 1940 – 1945*, s. 14.

Viktor Ryšánek se ve svém prvním působení měl zajímat o již známé osoby z Obrany národa, do které před svým zatčením jako odbojář patřil.

Údajný odbojář Rerycha velmi zaujal. Považoval jej za člověka tak „ideologicky na výši“⁶⁵, že chtěl dokonce přijmout Chalupu jako třetího člena vedení ilegálního hnutí na Moravě.⁶⁶ Konfident přinášel na schůzky s Rerychem tiskoviny, jež vznikaly na gestapu. Vypracováním těchto časopisů byla pověřena kancelářská pracovnice brněnského gestapa Emilie Sturmová. Jednalo se především o časopis „Moravská rovnost“. Tiskoviny se dostávaly i do rukou Rédra, který se stále odmítal setkat s Chalupou. Rozhořel se mezi nimi spor o obsahu jednotlivých čísel časopisů. Rédr požadoval jejich větší „lidovost“.⁶⁷ Na základě těchto neshod, začal na jaře 1943 vydávat vlastní časopis „Tribuna“.

Chalupa se stále snažil rozšiřovat svou síť kontaktů. Přes Rerycha se pokusil navázat spojení se Sedlákem z Velké Bíteše, jenž byl také odbojově činný. Sedlák Chalupovi nedůvěřoval, nechal jej sledovat a těsně před svým zatčením zjistil jeho pravou totožnost. Několikrát se zapřel. Později byl Chalupa ohlášen na četnické stanici jako „člověk, kterýž jest podezřelý“⁶⁸. Toto udání a Chalupovo zatčení vedlo k další konfidentově udavačské činnosti, o které se zmíním později.

18. května 1943 gestapo rozhodlo Rerycha zatknout. Vše se odehrálo při schůzce s Chalupou na cestě z Brněnských Ivanovic směrem do Brna. Chalupa ani gestapo nevěděli, že na tuto schůzku šel i Rédr, kterého Rerych přesvědčil k setkání s Chalupou. Rédr stál opodál u řeky a čekal, až Rerych přivede Chalupu za ním. Nepovažoval silnici k setkání za dostatečně bezpečné místo.⁶⁹ V tu dobu se ale odehrávalo zatčení Rerycha.⁷⁰ Chalupa v rámci neprozrazení svého pravého charakteru při potyčce s gestapem utekl. Rerych byl spoután, zatčen a odvezen do Kounicových kolejí. Při zatýkání došlo i k přestřelce. Golda, jenž Rerycha později hlídal na cele, vypovídal: „Lewitschek byl při provádění zatýkání postřelen Prudkym do pravého kolene, také Rerych měl zavinutou hlavu.“⁷¹ Výslech

⁶⁵ MZA, f. C 141, k. 209, inv. č. 2242, Lsp 1315/16, fol. 179, zápis výslechu R. Rédra na Oblastní úřadovně StB v Brně z 12. září 1946.

⁶⁶ Ve vedení v té době byly Rédr a Rerych.

⁶⁷ MZA, f. C 141, k. 209, inv. č. 2242, Lsp 1315/16, fol. 351, zápis výslechu O. Chalupy na Oblastní úřadovně StB v Brně z 4. září 1946

⁶⁸ MZA, f. C 141, k. 209, inv. č. 2242, Lsp 1315/16, fol. 217, zápis výslechu A. Velčovského na velitelství stanice v Raškovicích z 8. září 1946.

⁶⁹ MZA, f. C 141, k. 209, inv. č. 2242, Lsp 1315/16, fol. 180, zápis výslechu O. Chalupy na Oblastní úřadovně StB v Brně z 12. září 1946.

⁷⁰ Rédr měl podobné štěstí i při zatýkání dalších jeho spolupracovníků 20. března 1945 v Kyjově, kde byl zatčen Mysliveček pár metrů před setkáním s Rédrem. Mysliveček uvádí: „Viděl jsem jen ještě, jak Ruda zpozerav, co se se mnou, a prakticky mi nemůže nijak pomoci, snaží se zmizeti.“ (Zdroj: MZA, fond C 141, karton 237, inv. č. 2789, spis Lsp 1906/46, fol. 152, opis stížnosti a hlášení J.Myslivečka z 10. října v Mikulově.) Rédrovi se podařilo uniknout právě ve chvíli, kdy Myslivečka zatýkali pracovníci gestapa přestrojení za „venkovany, železničáře a pošťáky“ (Zdroj: MZA, fond C 141, karton 237, inv. č. 2789, spis Lsp 1906/46, fol. 151, opis stížnosti a hlášení J.Myslivečka z 10. října v Mikulově)

⁷¹ MZA, f. C 141, k. 237, inv. č. 2791, spis Lsp 1908/46, fol. 16, zápis z výslechu J. Goldy na oblastní úřadovně StB v Brně z 22. srpna 1946.

prováděl Koslowski s Marquortem, průběhu bylo přítomno mnoho dalších osob. Vrchní vězeňský dozorce Franz Duba, který měl za úkol připravit pro Rerycha celu, uvádí: „...pokud si mohu vzpomenouti, byli zároveň v kanceláři přítomni Golda, Eibl, Seitz, Mondorf, Svatý, Rotter, Prudky, Kozlowski, Kemeter a Dorsch.“⁷² Dalšími osobami spojovanými s výsledky Rerycha jsou: Duba, Ebert, Höppken, Gahleitner.⁷³ Rerych po celou dobu výslechu a následně i zostřeného, nikoho neprozradil. Koslowski proto nemohl zahájit akci, pro kterou měla být podkladem právě Rerychova výpověď.⁷⁴ Vyslýchaný byl po dlouhém mučení odveden na celu, kde ho spoutali a po celou noc nepřetržitě hlídali. Věžňovo zaryté mlčení a tvrdé praktiky gestapa vedly až k smrti vězně, hned následující den. Zatčení Rerycha tím pádem nepřineslo očekávaný výsledek.

Novým cílem gestapa bylo zatčení Rédra, jakožto dalšího člena vedení moravského odboje. Vyzvali Chalupu, aby navázal spojení s Rédrem. Konfident opětovně kontaktoval Stavinohu, jeho prosby o další napojení na odboj zůstaly bez odezvy. Stavinoha přestal po Rerychově zatčení Chalupovi důvěřovat.⁷⁵

Konfident se z vlastní iniciativy vydal v květnu 1943 na Bučovicko. Měl zájem především o osobu Františka Götze, který patřil k Rerychovým spolupracovníkům. Podařilo se mu s Götzem několikrát setkat a proniknout do struktury jejich organizace, kde kromě bratrů Götzových spolupracovali i Josef Nahodil, Aloisie Navrátilová⁷⁶ a další.

Bratr Františka Götze Josef získal od Chalupy komunistické letáky, jež rozdával v podniku, kde pracoval. Pokaždé dal jeden leták i svému nadřízenému, pracujícímu pro SD.

Chalupovi předával peněžní dary, které měly být na podporu potřebným. Götz při zostřeném výslechu vyzradil jména svých spolupracovníků, kterým předával letáky. Výsledky vedl Jan Golda.

Bučovice navštěvoval Chalupa spolu s konfidenty Jaroslavem Ryšánkem a Janem Cwirzem. Na Bučovicku bylo při prvním zatýkání uvězněno působením konfidentů přes 20 osob. Na základě vynucených výpovědí a dalších zatýkání přesáhl tento počet 200 osob, z nichž 18 bylo popraveno. Mezi zatčenými byl i Chalupův nevědomý informátor poručík Stavinoha.

⁷² MZM, f. Písemnosti, inv. č. S 8006, neofol. zápis z výslechu F. Duby v Oblastní úřadovně StB v Brně z 20. září 1946.

⁷³ MZM, f. Písemnosti, inv. č. S 8006, neofol. zápis z výslechu J. Goldy v Oblastní úřadovně StB v Brně z 22. srpna 1946.

⁷⁴ MZA, f. C 141, k. 237, inv. č. 2791, Lsp 1908/46, fol. 17, zápis z výslechu J. Goldy na oblastní úřadovně StB v Brně z 22. srpna 1946.

⁷⁵ Rudolf Rédr v lednu 1945 opět působil v moravském vedení KSČ.

⁷⁶ Josef Rerych u Navrátilové několikrát přespál.

3.4. Brno – jaro 1943

Na jaře roku 1943 se čtyři muži pokoušeli založit odbojovou skupinu. V Brně hledali spojení na další organizace. Získali kontakty na Chalupu a Šmída. Po několika schůzkách byli zatčeni a jeden ze členů⁷⁷ se následkem nelidských životních podmínek v jednom z koncentračních táborů, nedožil konce války.

K obětím Chalupovy konfidentské činnosti patřila i Julie Komínková, kterou znal ještě z dob své ilegální činnosti. Po Chalupově propuštění se s ním i nadále stýkala a prozradila mu, že obstarala falešné doklady pro Roberta Schalingera. Po nahlášení této skutečnosti konfidentem na gestapu byli Komínková i Schalingeři zatčeni. Zatčený muž po několikahodinovém, zostřeném výslechu ukončil svůj život sebevraždou skokem z oken Kounicových kolejí, aniž by někoho prozradil. Komínková byla, s podmínkou spolupráce s gestapem, po výslechu propuštěna. Na Chalupovu přimluvu se uchýlila se do ilegality. Její úkryt v Ostravě, u matky Jana Cwirze, však gestapo záhy odhalilo. Komínková byla opět zatčena a odvezena do koncentračního tábora.⁷⁸

3.5. Velká Bíteš

V roce 1943, v rámci svého provokativního působení v okolí Brna, v době, kdy se snažil získat kontakt na Sedláka, navštěvoval Chalupa Velkou Bíteš. Byl Sedlákem odmítnut a na jeho udání zatčen v místním hostinci. Podle oznámení provokoval obyvatele komunistickými letáky. Na základě udání prověřil tuto osobu vrchní strážmistr Doležal. U Chalupy našel komunistický leták, ostře nabitou zbraň a nepodepsanou legitimaci.⁷⁹

Povinností četníka bylo předat tohoto muže gestapu. Chalupa ale začal urputně prosit o propuštění. Argumentoval tím, že je ilegální pracovník, pečuje o rodinu, a že by pro něj toto předání znamenalo jistou smrt.⁸⁰ Chalupovo citové vydírání, pláč a prosby Doležala obměkčily nakolik, že leták spálil, pistoli hodil do rybníka, legitimaci mu vrátil a Chalupu propustil. Gestapo přišlo pro tohoto „zrádce“ za dva týdny po celé události. Zatklo nejen Doležala, ale také jeho spolupracovníka Cyglína, při zatčení Chalupy spolupracoval.

Oba byli odvezeni do Kounicových kolejí k výslechům. O Doležalových výsleších, trápení i přiznání víme díky jeho pozdějšímu spoluvězni Andělinu Velčovskému. Doležal a Velčovský se spřátelili ve Vratislavi, kde byli oba vězněni. Měli k sobě velmi blízko a bývalý četník mu vyličil celý svůj osud.

⁷⁷ Znáám jako Job.

⁷⁸ MZA, f. C 141, k. 237, inv. č. 2789, Lsp 1906/46, fol. 48.

⁷⁹ MZA, f. C 141, k. 209, inv. č. 2242, Lsp 1315/16, fol. 217, zápis výslechu A. Velčovského na Velitelství stanice SNB v Raškovicích z 8. září 1946.

⁸⁰ Tamtéž.

Výslech v Kounicových Kolejích trval tři dny a tři noci, následně byli oba odvezeni k lidovému soudu do Vratislavi. Právě zde se poznali Velčovský s Doležalem, v prosinci roku 1943. Andělin Velčovský popisoval hrůzný stav bývalého strážmistra: „Po strašných výsleších na gestapu v Brně byl na jedno ucho skoro hluchý a na těle měl ještě řadu podlitin, třebaže již byl několik měsíců také vězněn. Neustále plakal a jeho utkvělou myšlenkou bylo spáchat sebevraždu, pro nesnesitelnou tíži myšlenkových komplexů.“⁸¹

13. ledna 1944 se dostaly k soudu oba případy, jak Doležalův a Cyglínův, tak i Andělina Velčovského. Podle jeho výpovědi udělal soud z případu velkobítešských strážníků odstrašující podívanou. Cyglínovi navrhoval státní zástupce 10 let, Doležalovi trest smrti. Odsuzující rozsudek znamenal smrt pro oba dva. V dubnu pak dostal Velčovský od Doležala poslední vzkaz s prosbou, aby po návratu do republiky nezapomněl vyřídit, kdo byl oním zrádcem.

3.6. Boskovicko

Další akcí konfidenta bylo navázání spojení na oblast Boskovicka, kde podle zpráv gestapa probíhala rozsáhlá odbojová činnost. Mezi odbojáře patřil i uprchlík z totálního nasazení v Německu, Miloslav Vlček.

Přibližně 640 000 obyvatel z Protektorátu Čechy a Morava bylo nuceno pracovat v Říši. Otřesné podmínky práce a nelidské zacházení pro mnohé z nich znamenalo neúnosnou zátěž. Někteří se snažili zachránit si zdraví a život útekem. Ti, kterým se to povedlo, doufali v podporu rodiny a blízkých. Vraceli se zpět do protektorátu a zdržovali se v okolí svých domovů.

Skupina vyvíjející ilegální a sabotážní akce se utvořila i na Boskovicku. K jejím činnostem patřila také podpora zběhlých pracovníků. Už od začátku okupace vznikaly odbojové skupiny v oblastech Boskovicka, Přerovska i na jiných místech Moravy. Velmi často se jednalo o menší skupiny, vznikající na základě osobních, sousedských nebo také pracovních vztahů.

V lesích v okolí Drválovic⁸² žili ilegálně dva muži zběhlí z prací v Německu, František Kříž a František Veselý. S nimi tam přežívalo i několik uprchlých ruských zajatců.⁸³ Zdržovali se v bunkru mezi obcemi Drválovice a Němčice. Celé okolí Drválovic se postupně o této skupině uprchlíků dozvíдалo a materiálně je podporovalo, především potravinami

⁸¹ MZA, f. C 141, k. 209, inv. č. 2242, Lsp 1315/16, fol. 217, zápis výslechu A. Velčovského na Velitelství stanice StB v Raškovících z 8. září 1946.

⁸² Drválovice jsou obcí ležící přibližně 7 km severně od Boskovic.

⁸³ Nejprve v bunkru žili 4, později ještě 3 další Rusové a 2 Rusky.

a oblečením. Mezi obyvateli a uprchlíky fungovaly spojky, jež se rekrutovaly z obyvatel vesnice. Od jednotlivých občanů Drvátovic vyzvedávaly košíky s materiální pomocí a přinášely je samotným utečencům. Mezi podporovatele patřil i místní starosta Alois Gregor, jenž posílal také ošacení a potraviny. Sami utečenci se živili pomáháním při polních pracích u rolníka Pospíšila.

Skutečnost, že o této skupině vědělo velké množství lidí, znamenala vysoké riziko prozrazení. V prostoru Boskovicka bylo ukryto i několik ruských zajatců, kterým se podařilo utéci z německého zajetí. Gestapo mělo podezření, že právě zde se tyto osoby zdržují. Pátralo i po pachatelích sabotážních akcí, které měl mít na svědomí jeden ze zběhlých pracovníků, František Kříž. Podílel se mimo jiné na diverzní akci v dětském domově Hitlerjungend v Letovicích. Křížovi se dařilo unikat zatčení, i když po pachatelích pátrala protektorátní policie i četnictvo.⁸⁴

První byl gestapu udán Ptáček Františkem Pospíšilem, u něhož chtěl ubytovat několik ilegálně žijících osob. Zatčený, jakožto přítel Kříže, byl dobře informován o místě Křížova pobytu. Věděl o činnosti celé skupiny a kde se skrývali další členové. Ptáček byl zatčen a „nelidsky týrán“⁸⁵ gestapákem Friedrichem Dorschem, přesto nikoho neprozradil. Konfidenta Ludvíka Střelce (J-142) nastražil Dorsch k vězni do kobky. Konfident si získal důvěru vězněného Ptáčka, který mu vyzradil jména Františka Kříže a Františka Lepky, jakožto pachatelů sabotážní akce v Letovicích. Do té doby gestapo přesná jména neznalo.⁸⁶ Ptáček spáchal sebevraždu, když zjistil, že Střelec vše vyzradil gestapu.

Konfidentů, kteří se v celém případě angažovali, bylo několik. Patřili k nim již zmíněný Ludvík Střelec, František Šmíd, Otakar Večeřa, Jaroslav Ryšánek, Jan Cwirz a Otakar Chalupa. Postupně se nabourávali do vzájemných vztahů se sliby o odbojové činnosti nebo opatření trhavin. V případě se angažovali také tím, že převáděli „do bezpečí“ jednotlivé osoby.

Protistátní činnost skupiny kolem Kříže byla později utlumena, což vyplývá z výpovědí jednotlivých svědků. Odbojáři byli lehce ozbrojeni. Disponovali 60-ti kilogramy dynamitu a 100 kusy (Sprengkapseln) rozbušek.⁸⁷ Chtěli se především přesunout do oblasti Slovenska nebo Beskyd a tam rozvinout svoji činnost.

⁸⁴ MZA, f. C 141, k. 237, inv. č. 2789, Lsp 1906/46, f. 46.

⁸⁵ MZM, f. Písemnosti, inv.č. S8068, neofol.

⁸⁶ Tamtéž.

⁸⁷ MZA, f. C 141, k. 237, inv. č. 2789, Lsp 1906/46, f. 236, zápis výslechu A. Mondorfa na Oblastní úřadovně StB v Brně z 8.1. 1946.

Přelom ve stávající situaci nastal při žních v roce 1943. Jeden z Rusů byl chycen na cestě, strážmistrem Klimešem, z obce Šebestovice. Přivedl ho ke starostovi Drválovic Gregorovi, ten však muže neznal a oznámil Klimešovi, že není policejně hlášen. Strážmistr zatkl Alexe a odvezl jej do zmíněných Šebestovic. Zpráva o zatčení zběhlého zajatce a tím o ohromném ohrožení celé skupiny brzy prolétla celou vesnicí. Nejbližší spolupracovníci osobně u Klimeše prosili za propuštění zajatce. Ten odmítl s tím, že nechce jít kvůli tomu do penze.⁸⁸ V té době se v bunkru nacházeli dva Češi, František Kříž a František Veselý a s nimi tři Rusové. Ti se osobně vydali žádat propuštění jejich druha. Neústupný Klimeš odmítl. Podle výpovědi se Rusovi podařilo utéci.⁸⁹ Jak se celá situace seběhla, se můžeme pouze dohadovat. Nejspíše mu k útěku pomohli Kříž a ostatní, kteří se za Alexem vydali do Šebestovic.

Po tomto incidentu se skupina musela přesunout na jiné místo a rozdělit se. Přemístili se do okolních vesnic a bunkru nedaleko Valchova, asi 15 kilometrů od Drválovic. Významnými podporovateli se stala rodina Králových, u nichž se také konaly schůzky všech zúčastněných. Královi byli již dlouhou dobu odbojově činní. Měli kontakty do Brna na bratra paní Králové, který pracoval ve Zbrojovce Brno. Prostřednictvím jeho spolupracovníka se dostal k domnělým odbojářům. Jednalo se o konfidenty gestapa, Šmída, Chalupu a Cwirze.

V domě Králových se také konaly společné schůzky, kde se plánovaly i odbojové akce. Chalupa s Ryšánkem měli zajistit postupné převezení jak Rusů, tak ostatních do „bezpečí“. V průběhu září odvezli čtyři Rusy.

K oklamáným patřil i Jan Bláha, který se stýkal s celou skupinou a materiálně ji podporoval. Ve své výpovědi uvedl, že se za Chalupu Kříž osobně zaručil. Při jedné ze schůzek Chalupa vypsál Křížovi prázdnou legitimaci na jméno Novák.⁹⁰

V bunkru mezitím našly útočiště další dvě Rusky. Koncem měsíce září přišla zpráva o možné razii gestapa proti osobním německým nepřátelům na Boskovicku. Poslední zprávu o Křížovi i Veselém máme z 1. 10. 1943, kdy si půjčili kola a odjeli z Ludvíkova do Drválovic. František Kříž byl zatčen gestapem a na základě jeho výpovědi došlo dalšího dne 2. října k razii gestapa, které zničilo bunkr a zatklo 5 – 6 ruských uprchlíků, které tam našli.⁹¹

⁸⁸ MZA, f. C 141, k. 209, inv. č. 2242, Lsp 1315/16, f. 193, zápis z výslechu O. Pospíšila na Místním národním výboru v Drválovicích z 20. prosince 1945.

⁸⁹ MZA, f. C 141, k. 209, inv. č. 2242, Lsp 1315/16, fol. 194, zápis z výslechu J. Bláhy na Místním národním výboru v Drválovicích z 20. prosince 1945.

⁹⁰ Tamtéž.

⁹¹ MZA, fond C 141, k.237, inv. č. 2791, Lsp 1908/46, fol. 21, zápis z výslechu J.Goldy Oblastní úřadovně StB v Brně z 22. srpna 1946.

Antonín Král i jeho syn se o akci stačili dozvědět a skryli se. Jeho byt byl celou dobu pečlivě hlídán. Králova sestra, jež přijela na návštěvu, nesměla z jejich bytu odejít. Golda se Hedviky Králové vyptával, kde měl její manžel ukryty zbraně. Druhý den se do bytu nevrátil ani jeden z Králů, a tak byla Hedvika Králová zatčena. Mezitím se Král snažil spojit přes Karla Rudce s Františkem Veselým, který byl dále napojen na konfidenta Jana Cwirze. Karel Rudec patřil k významným podporovatelům boskovické skupiny a také byl osobním přítelem Antonína Krále.

Úloha Chalupy a dalších konfidentů měla spočívat v dopravení obou Králů do bezpečí, tak jako v září odvezl Rusy. Postupně je 13. a 15. října oba konfidenti odvezli. Převádění do tzv. bezpečí probíhalo na chatě v okolí Jedovnic a Ochozu u Brna, která byla v majetku zaměstnance gestapa, Franze Prudkeho.⁹²

V chatě vždy byli přichystaní pracovníci gestapa. I když se konfidenti těšili velké důvěře celé odbojové skupiny, přes kontakty v Brně vzešly jisté nejasnosti. Rudec měl pochybnosti o převážení Králů. Měl podezření, zda nejsou v Kounicových kolejích. Posílal jim balíčky, ty se ovšem vracely zpět. Když byl zatčen, tak i při výslechu gestapo popřelo jejich přítomnost v kolejích. Rudec tedy usoudil, že jsou opravdu na Valašsku u partyzánských oddílů, jak mu namluvili Chalupa s Ryšánkem. Přitom byl Antonín Král odsouzen a popraven, jeho syn Zbyněk Král byl pro svou nezletilost odsouzen ke dvěma letům vězení. Byl však natolik týrán, že po válce nebyl schopen chodit. Pečovala o něj jeho matka, která sama prožila celou dobu od svého zatčení ve vězení. Výsledky mladíka, stejně jako jeho otce i matky, vedl Golda.⁹³

Konfidenti Rudce přemlouvali, aby se stal po Františku Křížovi vedoucím pracovníkem komunistického odboje na Boskovicku. V prosinci 1943 se měl dokonce setkat s Antonínem i Zbyňkem Královými ve Valašském Meziříčí. Nedostal ale povolenku na výjezd z Brna. Konfidenti mu předali dopisy, kde oba tvrdí, že jim nic nechybí a jsou v pořádku. Rudec byl později opět zatčen za nedovolené držení zbraní a podporování uprchlých lidí, ve vězení zůstal až do konce války.

V lednu 1944 proběhla další část zatýkání, Janu Bláhovi se podařilo utéci před zatčením. Skrýval se a přes kontakt na Zouharovou se spojil s Chalupou. Žádal jej, zda by ho mohl také převést do „bezpečí“, stejně jako předchozí členy boskovické skupiny.

⁹² MZA, fond C 141, k. 237, inv. č. 2791, Lsp 1908/46, fol. 21, zápis z výslechu J. Goldy Oblastní úřadovně StB v Brně z 22. srpna 1946.

⁹³ MZA, f. C 141, k. 237, inv. č. 2791, Lsp 1908/46, fol. 199, zápis z výslechu Z. Králem v úřadovně StB v Boskovicích z 12. února 1946., MZA, f. C 141, k. 237, inv. č. 2791, Lsp 1908/46, fol. 195, zápis z výslechu H. Králové v úřadovně StB v Boskovicích z 8. února 1946., Oba podle předložené fotografie poznali Jana Goldu.

Jejich činnost tedy nebyla prozrazena ani pět měsíců po prvním převádění nebo spíše utajeném zatčení členů boskovické skupiny.

Z Bláhova svědectví, který přežil období okupace se dozvídáme i podrobnosti onoho „převádění do bezpečí“. V autě seděl Chalupa, poté přivezli Bláhu a ještě jednoho muže. Místo v Brně zastavilo auto v Jedovnicích u chaty. Uvnitř již čekalo gestapo, strhla se bitka, kdy se Bláhovi podařilo utéci.⁹⁴ Až do konce války se pak skrýval.

K takovému způsobu zatýkání používali konfidenti dvě chaty. Jedna se nacházela v blízkosti Jedovnic a Ochozu u Brna, již vlastnil Prudký. Druhá ve Veverské Bítýšce, ta byla v držení Schetkeho. Využita byla především při převádění několika ruských zajatců v průběhu celé akce na Boskovicku. Těchto zatýkání se podle Goldy účastnil on sám, dále Franz Prudky, Anton Rotter, Emil Seitz, Hans Brandt a další.⁹⁵

Celkem uvěznilo gestapo 52 lidí, z čehož bylo 12 odsouzeno k trestu smrti a popraveno. Mezi nimi se nacházeli Kříž, Zouharová, která pomáhala Bláhovi k napojení se na Chalupu, dále Antonín Král, u něhož doma se scházela celá skupina, ještě i s ruskými běženci a mnoho dalších.

Za takto rozsáhlý případ vypsals boskovický okresní hejtman odměnu ve výši 20 000 K, další položkou byla odměna 10 000 K, vypsána Preslingerem. Všichni zúčastnění konfidenti se rozdělili rovným dílem.

3.7. Brněnsko 1943/44

Na přelomu roku 1943 a 1944 Chalupa a Ryšánek organizovali další akci. Do volavčí sítě obou konfidentů se zamotali spolupracovníci odbojové skupiny prof. Grni - Vladimír Slezák, Josef Lákosil, Jaroslav Studený a Jan Látal.

V okolí Brněnska měla R3 své aktivní členy. Na přelomu let 1943 a 1944 se setkali konfident Jaroslav Ryšánek a Jaroslav Studený. Ryšánek se vydával za pracovníka odbojové skupiny, napojené na velkou síť, sahající až za hranice protektorátu. Oba se znali již z dob první republiky. Studený ve své výpovědi udává, že o odbojové činnosti Ryšánka ze začátku okupace věděl.⁹⁶ Ryšánek Studeného seznámil s Chalupou. Oba konfidenti ho společně provokovali k odbojové činnosti. Po několika schůzkách s domácí rezistencí oba konfidenti

⁹⁴ MZA, f. C 141, k. 209, inv. č. 2242, Lsp 1315/16, fol. 199, zápis výslechu J. Bláhy na Místním národním výboru v Drvlovicích z 20. prosince 1945.

⁹⁵ MZA, f. C 141, k. 237, inv. č. 2791, Lsp 1908/46, fol. 22, zápis výslechu J. Goldy na Oblastní úřadovně StB v Brně z 22. srpna 1946. Neúčastnil se všech zatýkání. (např. Krále, Bláhy)

⁹⁶ MZA, f. C 141, k. 209, inv. č. 2242, Lsp 1315/16, fol. 235, zápis výslechu V. Slezáka, J. Lákosila, J. Studeného, J. Látalem na Oblastní úřadovně StB v Brně z 5. září 1946.

získali takovou důvěru, že se Lákosil se Slezákem zmínili i o hajném Drštičkovi, který žil v ilegalitě.

V roce 1942 byl na základě udání stíhán jihlavským gestapem Drštička, který byl zapojen do odbojové činnosti, a měl mít v držení zbraně. Za dramatických okolností se mu během zatýkání podařilo uprchnout. Poté pobýval v ilegalitě u svých přátel a známých v okolí Dubňan a Čermákovic.

Příslušníci skupiny prof. Grni se s hajným znali a při setkáních přiměli konfidenti odbojáře k osobní schůzce s ním. K prvnímu společnému setkání svolil Drštička v květnu 1944. Vystupovali jako spolupracovníci velké ilegální skupiny, která měla mít síť členů až na Slovensku a slíbili mu přesun do bezpečnější lokality. Snažili se jej přemluvit k přechodu za slovenské hranice dále na východ. Hajný takovou cestu odmítl, protože se mu jevila příliš riskantní. Měl vlastní informační zdroje o ostražitém hlídání česko-slovenských hranic. Návrh na přesun po území protektorátu však plně podpořil, protože jeho životní situace byla stále nebezpečnější. Konfidenti slíbili přesun hajného k okolí Nového Města na Moravě pod ochranu „nějakého legionáře“⁹⁷, kde by se zapojil do aktivní odbojové činnosti. Ryšánek s Chalupou mu také slibovali zajištění potřebných dokladů a ošacení.

Přesun zorganizovali na červen. Drštičku vyfotografovali a věnovali mu oblek. V té době pobýval hajný v Dubňanech u přítele Čecha. Ten dokonce Chalupovi věnoval pistoli. Ve smluvený den se všichni setkali v Čechově bytě v Čermákovících a společně vyrazili na nádraží do Ivančic. Konfidenti věděli, že Drštička má u sebe pistoli malé ráže Browning.

Cestou na nádraží se od trojice odpojil Ryšánek s omluvou, že má v Alexovicích známého, a že jde pro pár cigaret. Mezitím vyzvídal Chalupa od hajného jména jeho podporovatelů, zda a jak vyvíjel ilegální činnost. Před Ivančicemi se k dvojici opět připojil Ryšánek.

V nádražní hale se odehrála dramatická scéna. Chalupa dal Drštičkovi signál, kdy má vstoupit do haly. Když přecházel nádražní halu, vrhli se po něm dva zaměstnanci gestapa, Leopold Eibl s Emilem Seitzem. Hajného povalili na zem a spoutali. Odvezli ho do Kounicových kolejí, kde byl vyslýchán a jak později uvádí, ztýrán⁹⁸. Výsledkem byl pověřen Golda, který byl známý svou krutostí. Vyslýchající uvedl, nebylo třeba použít násilí

⁹⁷ MZA, f. C 141, k. 209, inv. č. 2242, Lsp 1315/16, fol. 239, zápis výslechu K. Drštičky na Oblastní úřadovně StB v Brně z 7. září 1946.

⁹⁸ MZA, f. C 141, k. 209, inv. č. 2242, Lsp 1315/16, fol. 240, zápis výslechu K. Drštičky na Oblastní úřadovně StB v Brně z 7. září 1946.

a že během dvoudenním výslechu Drštička vypovídal dobrovolně.⁹⁹ Oběti Goldových výslechů na něj později vzpomínali jako na velmi surového člověka, používajícího nejrůznější praktiky, včetně vanových výslechů.¹⁰⁰ Byl jimi označen „za nejsurovějšího člověka levicového referátu, který si opatřil prostřednictvím tchána, řezníka Trojovského, býkovce, které nechal provléknout drátem a tímto týral s velkou oblibou vězně.“¹⁰¹ Jedna z jeho obětí uvádí: „Mým vyslychajícím gestapákem, byl Jan Golda, jenž byl mezi vězni nazýván řezníkem, pro své surové, nelidské jednání, jímž nutil vězně k přiznání.“¹⁰² Další možností, jak získat od vyslychaného informace, bylo nasadit do kobky konfidenta. Tento postup gestapo využilo i v případě Drštičky, kdy byl do kobky nasazen konfident Schildberger.

Tak jako mnoho zadržených, byl i Drštička převezen do Flossenbürgu, kde mělo probíhat další šetření a soud této „velezrady“. I přes mnoho důkazů a závažná obvinění, které proti Drštičkovi měl soud k dispozici, k procesu nedošlo.

Brzy po nezdařeném převedení hajného do bezpečí se celá skupina kolem Vladimíra Slezáka dozvěděla o pravé identitě Chalupy a Ryšánka prostřednictvím prof. Beranovského z Nového Města na Moravě. Někteří podporovatelé hajného odešli do ilegality. Ti, kteří se s konfidenty znali, se jim začali vyhýbat. Pro případné zatčení se domluvili, co budou uvádět při případných výsleších, s nimiž počítali.

5. října 1944 začalo gestapo zatýkat. Při dalším zatýkání, začátkem listopadu se gestapu podařilo zadržet i několik Drštičkových přátel, kteří se mezitím vrátili z ilegality. Celá akce trvala podle svědectví 6 až 7 dní.¹⁰³ Gestapo uvěznilo 35 osob.

Zatčení a obvinění byli odvezeni do koncentračního tábora Flossenbürgu. 13 z nich nepřežilo nelidské životní podmínky, jež v koncentračním táboře panovaly. Tento počet mohl být mnohem vyšší, naštěstí se tento případ v Německu už příliš nevyšetřoval. Nikdo z nich nebyl popraven přímo. Přežil i hajný Drštička. Mnohé skutečnosti jsme se dozvěděli z jeho výpovědí u Mimořádného lidového soudu v roce 1946.

⁹⁹ MZM, f. Pisemnosti, inv. č. S 8006, nefol. Zápis z výslechu J. Goldy na Oblastní úřadovně StB v Brně z 22. srpna 1946.

¹⁰⁰ Výpověď Inocence který byl Goldou vyslychán Štokamana (MZA, f. C 141, k. 237, inv. č. 2791, Lsp 1908/46, fol. 98 zápis z výslechu I. Štokmana v úřadovně MNV v Lanštvě z 16. dubna 1946.). Výpověď Vlasty Ryplové, která Goldu a Svateho uvádí, jako surovce, kteří ji nejvíce tloukli. (MZA inv.č. 8006. neofol., zápis z výslechu V. Ryplové ve Velitelství StB Kadaň z 21. října 1946.)

¹⁰¹ MZM, f. Pisemnosti, inv. č. S 8006, neofol.

¹⁰² MZA, f. C 141, k. 237, inv. č. 2791, Lsp 1908/46, fol. 227, zápis výslechu J. Schildbergera na krajském sekretariátu SOPV v Brně 17. října 1946.

¹⁰³ MZA, f. C 141, k. 209, inv. č. 2242, Lsp 1315/16, f. 236, zápis výslechu V. Slezáka, J. Lákosila, J. Studeného, J. Látalem na Oblastní úřadovně StB v Brně z 5. září 1946.

3.8. Brněnsko - Skupina „Odboj“ („Daxa“)

Na Brněnsku se organizovala skupina Odboj, vedená Inocencem Chaloupkou z Ivančic. Mezi její členy patřili i Střítecký, Einstein a Schildberger. Organizace byla rozsáhlá, spolupracovala s dalšími skupinami, například gen. Lužou, nebo Čadírkovými a také se snažili navázat spojení s pražským odbojem. Skupina Odboj chtěla vytvořit tzv. Politickou policii „POLPO“, která při převratu měla převzít moc.¹⁰⁴

V říjnu 1943 se Chalupovi podařilo napojit se na skupinu. Účastnil se jejich společných schůzek a nabádal zúčastněné k rozvíjení ilegálních aktivit. Upozorňoval na svoji spolupráci s vedením odboje v Praze. Došlo ke schůzce, kde jako činitel domácí rezistence, vystupoval zástupce pražského gestapa, známý jako „Jolly“. Později se Chalupovi podařilo zúčastnit se schůzky v Praze, kde probíhalo setkání pražských a brněnských odbojářů. Nemohl se účastnit přímých jednání, postával opodál a byl jedním účastníkem označen za konfidenta. Na Chalupu upozornil V-mann Antonín Fiala, ze strachu z vlastního prozrazení.

Skupina se později rozhodla zrádce odstranit. Konfident pravděpodobně tušil, a proto ze schůzky předčasně odešel. Dva dny po této akci byl celý komplex skupiny Odboj zatčen. Střítecký, jenž byl uvězněn na základě výpovědi, měl doma „za králíkárnou“¹⁰⁵ schovány informace o složení i činnosti celé skupiny. Ve své výpovědi uvádí, že byl zbit Rotterem, Mondorfem, a také Chalupou, který ho měl přimět k výpovědi.¹⁰⁶ Totální vyčerpanost po zostřených výsleších včetně tzv. vanových výsledků, měla za následek to, že odbojář začal vypovídat. Materiál, který takto gestapo získalo, mu nesmírně ulehčil práci a byl jeho silnou zbraní při výsleších ostatních odbojářů.

Mnoho vyslýchaných a obviněných v tomto případě bylo konfrontováno s Chaloupkou, který je přesvědčoval, aby vše vyzradili.¹⁰⁷ Ve Viktorovi Schildbergerovi takto gestapo získalo nového konfidenta, s označením B151¹⁰⁸. Celkově bylo při celé akci zatčeno 180 osob. 40 z nich se po válce nevrátilo z koncentračního tábora Flossenbürg.

3.9. Alexovice - Ivančice

V čase, kdy konfidenti Šmíd a Chalupa pracovali na případě hajného Drštičky se věnovali i dalším udáním. Gestapo získalo informace, že v obci Alexovice, v továrně firmy

¹⁰⁴ MZM, f. Písemnosti, inv. č. S 8006, neofol.

¹⁰⁵ Tamtéž.

¹⁰⁶ MZA, f. C 141, k. 237, inv. č. 2789, Lsp 1906/46, fol. 149, zápis z výslechu R. Stříteckého na Oblastní úřadovně StB v Brně z 3. září 1946.

¹⁰⁷ MZA, f. C 141, k. 237, inv. č. 2789, Lsp 1906/46, fol. 149 zápis z výslechu R. Stříteckého na Oblastní úřadovně StB v Brně z 3. září 1946., MZA, fol. C 141, k. 237, inv. č. 2791, Lsp 1908/46, fol. 177, zápis z výslechu J. Valenty na Velitelství StB v Adamově z 12. září 1946

¹⁰⁸ MZA, f. C 141, k. 237, inv. č. 2789, Lsp 1906/46, fol. 54.

Skene, je dělníky organizován odboj. Na základě udání se Chalupa spojil s organizátorem Burešem, kterému se představil jako člen ilegálního zemského vedení. Skupina se skládala přibližně z deseti mladíků z Ivančic. Chtěli vyvíjet ilegální aktivitu, jež se měla více rozvinout až „skutečně to bude akutní“¹⁰⁹. Podrobná zpráva, kterou od chalupy gestapo dostalo, přiměla jeho nadřízené k podnícení dalších schůzek, jichž se účastnil také konfident Prudky. Mladíci byli zatčeni. Bureš se při zatýkání pokusil o útěk, při němž byl střelen do hrudi a při převozu do Brna zemřel.

3.10. Tišnov

Ilegální činnost na Moravě byla rozsáhlá. Další akcí, které se konfidenti účastnili, bylo dopadení skupiny na Tišnovsku.

Mnoho přímých účastníků této odbojové akce se nedožilo konce války. V okolí Tišnova působila skupina hnutí odporu již od začátku okupace. Její společnost byla velmi uzavřená, proto byl pro gestapo velký problém se k těmto odbojářům dostat blíže. Podařilo se jim to až za pomoci Chalupy a Ryšánka.

Místní obyvatelé se velmi dobře znali. I když jednotlivé skupiny zpravidla pracovaly samostatně, existovalo mezi nimi určité propojení. Jednu skupinu tvořili mladíci, jenž se od roku 1943 starali o ukrytí nalezeného kulometu a nábojů. Další skupinu tvořili místní obyvatelé, kteří od začátku okupace vyvíjeli protistátní činnost. Obě skupiny výrazně propojoval Miloslav Vlček využívající podporu obou.

Zmiňovaný kulomet s 300 náboji, našel na jaře v roce 1943 v lese u Květnice Jaroslav Fiala, který byl nasazen na práci ve Zbrojovce v Kuřimi. Spolu s bratry Vetešníkovými a Jaroslavem Pluskalem jej měli uschovaný až do 19. dubna 1944. Co zamýšleli s kulometem udělat, se můžeme pouze dohadovat. Nejspíše jej chtěli použít, pokud by došlo k otevřenému odporu proti okupantům.

Na jaře 1944 se jim naskytla možnost předat kulomet na Valašsko partyzánům. Tato akce se pro ně stala osudovou, protože spojení na partyzány a odvoz kulometu zajišťovali konfidenti brněnského gestapa.

Gestapo se pokoušelo proniknout do struktur domácí rezistence na Tišnovsku už delší dobu. Chalupa navázal několik kontaktů, ale ty nevedly ke kýženému výsledku. Jedním z nich byl Cibulka¹¹⁰ z Tišnova, na něhož přišlo gestapu udání. Chalupa se za ním několikrát vydal. Cibulka chtěl rozvinout odbojovou činnost až koncem války, což bylo pro konfidenta

¹⁰⁹ MZA, f. C 141, k. 209, inv. č. 2242, Lsp 1315/16, fol. 349, zápis výslechu O. Chalupy na Oblastní úřadovně StB v Brně z 4. září 1946.

¹¹⁰ Pracoval v Klocknerových závodech.

neperspektivní a snažil se ho tlačit do aktivní ilegální činnosti. Cibulka seznámil konfidenta s Vlčkem, aby se mladík mohl zapojit do odboje.

Úspěšným napojením na Miloslava Vlčka se doposud uzavřený kruh otevřel. Gestapo o Vlčka, jakožto zběhlého pracovníka, nemělo zájem. Osobní iniciativa Chalupy vedla k nečekanému úspěchu. Konfident si získal důvěru mladíka, jenž mu postupně prozradil nejen jména svých podporovatelů, ale také osoby pracující v odboji.

Vlček měl svým známým zajistit předání kulometu. Spojení na něj bylo nespolehlivé, několikrát nepřišel na smlouvanou schůzku, nebo za sebe posílal neznámé muže, kteří se buďto vydávali za partyzány, nebo za Vlčkovy spolupracovníky. Zda tito neznámí patřili ke gestapu, bohužel nevíme. Nakonec byl kulomet předán Milošem Kučerou v Brně v Zábrdovicích na nádraží. Kučera čekal na smlouvaném místě, až za ním přijde neznámý člověk s heslem „lis do zubokolu“¹¹¹. Tímto neznámým byl konfident Otakar Večeřa. Kučera mu z opatrnosti neprozradil své pravé jméno, ale představil se jako Karel Vach. Vyhnul se tak pozdějšímu hlavnímu zatýkání. Večeřa předal kulomet dalšímu konfidentu Karlu Paprskářovi. V létě 1944 ho odevzdal kriminálnímu radovi Kochovi v krycí firmě pro konfidenty, v Erlanu.¹¹²

V červnu roku 1944, kdy bydlel Vlček u Jiřího Beranovského v Novém Městě, začal mít pochybnosti o Chalupově důvěryhodnosti. Kontaktoval svého známého v Brně, který pracoval v pojišťovně. Ten mu obstaral fotografii Chalupy. Vlček zjistil jeho pravou totožnost a také jeho konfidentskou činnost. V Novém Městě se mu podařilo vytvořit téměř 25 kopií této fotografie, které rozdával svým známým jako důkaz Chalupova konfidentství. Dotyční měli možnost tohoto V-manna odhalit v případě, že by se je snažil kontaktovat. Fotografie se dostaly do Tišnova, Brna i dalších míst Moravy a Chalupova působení. Několik z nich padlo přímo do rukou gestapa.

Členové odbojové skupiny, na kterou Vlček navázal konfidenty, se rozhodli odstranit Chalupu, Ryšánka i Večeřu. Akce však byla nedostatečně zorganizována a odbojáři měli také smůlu, že všichni konfidenti nepřišli a nepřesunuli se na smlouvané místo, kde je měl Kučera a Habrovec zastřelit. Parolek s Vágnerem ani neobstarali zbraně, a tak celá akce ztroskotala.

Po zjištění pravé totožnosti konfidentů se Vlček začal Chalupy i Ryšánka stranit. Podle výpovědi Antona Mondorfa ještě gestapo neodhalilo dostatečně činnost sítě ilegální činnosti

¹¹¹ MZA, f. C 141, k. 209, inv. č. 2242, Lsp 1315/16, fol. 46. zápis z výsledku M. Kučery na Oblastní úřadovně StB v Brně z 17. května 1946.

¹¹² MZM, f. Písemnosti, inv. č. S7972, fol. 18, zápis z výsledku W. Brauna na Oblastní úřadovně StB v Brně z 1. srpna 1946.

na Tišnovsku, a proto nechtělo zasáhnout.¹¹³ V září 1944 se potkal Vlček s oběma konfidenty v Brně. Dostavil se i na smlouvenou schůzku do pasáže „Alfa“, kde byl Vlček gestapem zatčen. Při výsleších požádal sám Mondorf Vlčka o spolupráci a ten ji přijal. Mezitím přichystalo gestapo zatýkáci akci na Tišnovsku, která měla Vlčkovi připravit podmínky pro jeho konfidentskou činnost.

5. října 1944 začalo na Tišnovsku zatýkání. Uvězněno bylo přes 20 lidí, kterým bylo kladeno za vinu především přechovávání zbraní a pomoc uprchlíkovi z práce v Říši. Zatýkání prováděli kriminální úředníci ve dvojici, za pomoci místních četníků. A. Mondorf v protokolu uvedl: „Pod mým velením byli k této službě přikázáni všichni zaměstnanci IV-1-a mimo vrch. krim. tajemníka Eibla a krim. as. Seitze.“¹¹⁴

Mezi zadrženými měl být i Miloš Habrovec, který spolupracoval při ukrývání kulometu a znal se s Vlčkem. Při zatýkání se však pokusil o útěk a byl zabit. Mondorf smrt tohoto mladíka popisuje: „Při zatčení Habrovce se Habrovec pokusil o útěk, docílil značného náskoku a byl oběma pronásledován. Na výzvu, aby neutíkal, nereagoval a Rotter dle instrukcí použil střelné zbraně, Habrovce zasáhl do prsou a tím ho usmrtil.“¹¹⁵

Při zatýkání Aloise Vágnera byl uvězněn i místní četník Schnepfenberger. Vágner pracoval v ilegální skupině, kterou Vlček vyzradil konfidentům. Místní obyvatelé se dobře znali a Schnepfenberger nejprve gestapákům ukázal místo jeho bydliště. V tišnovské službě se mu pokoušel dát posušky najevo, aby se k ničemu nepřiznával. Četník na tyto odbojové aktivity nebyl nijak napojen, nicméně ze sousedské solidarity se snažil dát známému najevo vážnost situace. Vágner si vše nejspíše uvědomoval sám. Náznaky, které vysílal Schnepfenberger k zatčenému, pozornosti Mondorfa neunikly. Nařídil zatčení i samotného četníka, ten pak byl vězněn v Kounicových kolejích až do konce války.

Zatýkání 5. října 1944 mělo fatální důsledky pro mnoho vězněných. Většina byla po výsleších převezena do Flossenbürgu, kde se podařilo přežít jen několika z nich. Smrt zde čekala i na oba bratry Vetešníkovy. Matka obou mladíků uvedla: „Od vrátivších se vězňů jsme se dozvěděli, že syn Josef byl tak vysílen, že při takzvaném Apelu klesl, načež byl SS-manny zkopán a pak zastřelen. Druhého syna – a.j.Ladislava, měl stihnout týž osud.“¹¹⁶ Oba bratři zemřeli v rozmezí dvou týdnů, na jaře 1945. Kučera, jenž předával kulomet v Brně, byl

¹¹³MZA, f. C 141, k. 209, inv. č. 2242, Lsp 1315/16, fol. 55, zápis z výslechu A. Mondorfa na Oblastní úřadovně StB v Brně z 8. ledna 1946.

¹¹⁴MZA, f. C 141, k. 209, inv. č. 2242, Lsp 1315/16, fol. 56, zápis z výslechu A. Mondorfa na Oblastní úřadovně StB v Brně z 8. ledna 1946.

¹¹⁵ K tomuto případu viz HORČICA, Ludvík: *Miroš Habrovec a tišnovská sokolská mládež v protifašistickém odboji*. Tišnov 2001, s. 45-57.

¹¹⁶MZA, f. C 141, k. 209, inv. č. 2242, Lsp 1315/16, fol. 31, zápis z výslechu A. Vetešníkové na Velitelství stanice SNB Tišnov z 17. května 1946.

po zatčení také odvezen do Flossenbürgu. Protože se v té době nakazil skvrnitým tyfem, musel být v nemocnici a nebyl proto odsouzen. Pokud bychom vycházeli ze závažnosti jeho činu a z přibližných trestů, které byly v těchto případech vynášeny, nejspíše by rozhodnutí soudu znělo trest smrti.

3.10.1. Smrt Miloslava Vlčka

Z výpovědi jak zatčených, jejich příbuzných i z výpovědi příslušníků gestapa vyplývá, že hlavní osobou, jež celou skupinu prozradila, byl M. Vlček. Svou neopatrností tak nepřímo zavinil smrt mnoha svých známých a přátel.

Miloš Vlček se narodil v českém prostředí, jeho otec byl legionářem a mezi místními se těšil dobré pověsti. V roce 1939 jeho otec udržoval styky s ilegálními pracovníky a odbojáři na Tišnovsku, jako legionáři mu velmi důvěřovali. Jeho syn nejprve pracoval ve Zbrojovce v Kuřimi, odtud byl totálně nasazen do Německa. V roce 1944, ve snaze zachovat si život v drsných podmínkách práce v Říši, odtud zběhl a vrátil se domů. Pobýval u svých známých, kteří mu poskytovali bydlení a stravu.

Vlček se chtěl zapojit do odbojové činnosti. Prostřednictvím svého otce se dověděl, že Alois Vágner, vedoucí prodejny Včela, je zapojen do odboje. Na údajnou ilegální skupinu se napojil prostřednictvím Cibulky, jenž ho seznámil s Chalupou v domnění, že ho sám Chalupa zasvětil do ilegální činnosti. V té době se Vlčkova situace vyhroutil. Četnická stanice byla úřady z Brna upozorněna na zběhlého pracovníka z Německa, který by se mohl pohybovat právě v okolí svého bydliště, a proto musel Vlček přebývat po lesích.

Chalupa mu zajistil bydlení ve Velkém Meziříčí u Jiřího Beranovského, kde měl Vlček založit odbojovou skupinu. Už tehdy používal Vlček krycí jméno Mařák, pod nímž také později, jako konfident gestapa, vystupoval. Mezitím řekl Chalupovi o všech osobách, které ho v Tišnově podporovaly. Někteří mladíci, ukrývající kulomet, patřili k jeho spolužákům ze školy. Všichni se znali a důvěřovali si. Vlček vyzradil Chalupovi téměř všech 20 osob, jež pak byly 5. 10. 1944 zatčeny. V červnu zjistil pravou totožnost Chalupy i Ryšánka a začal se jim vyhýbat. Jeho zatčení, na konci září 1944, mělo za následek změnu odbojové činnosti na konfidenta. Na výzvu Mondorfa přešel ke gestapu pod krycím číslem B-145. Měl působit především v okolí Tišnova, kde se znal s mnoha lidmi, kteří jej od začátku podporovali. Vlček tuto možnost nemohl využít, protože v té době již platil mezi svými známými za zrádce a udavače. Žádal na gestapu zbraň, která mu měla sloužit jako důkaz jeho ilegální činnosti, byla mu vydána pistole malé ráže.

Protože nemohl působit v okolí svého rodiště, byl přeložen na Vsetínsko, kde měl navázat spojení s partyzány. V této oblasti operovalo několik partyzánských skupin - Štramberští partyzáni, brigáda Jan Žižka a Zelený kádr.¹¹⁷

Vlček se jako konfident ve spolupráci s gestapem příliš neosvědčil. Do Brna podával informace dosti nejasné a nepoužitelné. Jeho konfidentská činnost byla natolik nápadná, že byl zatčen a až na Mondorfův příkaz propuštěn.¹¹⁸ Jako konfident pracoval celý podzim 1944. Dostával 2000,- měsíčně a 500,- na náhradu za cestovné, příjmy měl ovšem jen za měsíce říjen a listopad. Od prosince Vlček na dohodnuté schůzky s gestapem nechodil. Mondorf dal prohledat byt jeho rodičů, ten však byl opuštěný. Z toho usoudil, že Vlček zběhl. Dal zatknout jeho sestru i zetě, ti však neměli žádné informace o jeho pobytu. Jurnečka byl po třech dnech propuštěn z vazby a Vlčkova sestra provdaná Jurnečková po pěti týdnech i když Mondorf ve své výpovědi tvrdil, že pouze o pár dní později.¹¹⁹ Také uvedla, že byli oba na jeho příkaz zýráni týráni.¹²⁰

Vlček se i s rodinou skrýval v bunkru u Šerkovic. Jako domnělý partyzán chodil za rodinou Hejmalových pro materiální pomoc, ani zde později neušel své pověsti zrádce. Když se rodina o jeho konfidentství dozvěděla, ukázal jim legitimaci znějící na jméno Mařák a tvrdil, že to je jeho pravé jméno. V únoru už byla pro Vlčka situace velice vyhrocená, protože nebyl stíhán jen gestapem, ale místa jeho pobytu se dopátrali i partyzáni.

V okolí působily partyzánské skupiny Jermak a Třetí čs. úderná rota. Přímé svědectví o dopadení a smrti Miroslava Vlčka podala Anežka Kršková, členka partyzánské skupiny Jermak, kterou vedl ruský parašutista Železnák. Kršková patřila do části, kterou řídil Zich Nowacki. Již koncem roku 1944 se partyzáni dozvěděli, že v okolí Šerkovic se schovává konfident gestapa a jak Kršková uvedla, „udavač českých lidí“¹²¹. Spojením na hajného Hejmalu se v únoru 1945 podařilo těmto partyzánům najít konfidenta i jeho úkryt. Smrt Miloše Vlčka a jeho blízkých nám i dodnes přináší několik nejasností, především časového určení.

Partyzáni z Třetí čs. úderné rotы a skupiny Jermak společně zadrželi v bunkru Vlčkovy rodiče. Po přiznání synovy činnosti byli oba zastřeleni a těla zakopána. Vlčkova 18-ti letá

¹¹⁷ *Český antifašismus a odboj*, s. 312 – 338.

¹¹⁸ MZA, f. C 141, k. 237, inv. č. 2789, Lsp 1906/46, fol. 58.

¹¹⁹ MZA, f. C 141, k. 237, inv. č. 2789, Lsp 1906/46, fol. 248, zápis z výslechu A. Mondorfa na Oblastní úřadovně StB v Brně z 8. ledna 1946.

¹²⁰ MZA, f. C 141, k. 237, inv. č. 2789, Lsp 1906/46, fol. 225, zápis výslechu V. Jurnečkové, v zastoupení J. Ramplem na Oblastní úřadovně StB v Brně z 15. ledna 1947.

¹²¹ MZA, f. C 141, k. 209, inv. č. 2242, Lsp 1315/16, fol. 73, zápis výslechu A. Krškové na Oblastní úřadovně StB v Brně z 24. června 1946.

sestra Zdeňka měla být zastřelena poblíž hájenky Vladimíra Hejmaly.¹²² Vlček se mezitím ve vesnici Vídeň snažil spojit s partyzány, pod jejichž ochranou měl v úmyslu přečkat konec války. Spojení se mu podařilo získat až za dva dny, koncem února 1945. Gestapo mezitím začalo akci proti partyzánům, při které bylo přepadeno řídicí centrum Třetí úderné roty. Partyzáni převáděli Vlčka z bunkru ve Vídní na Dětkovu horu, aby se nesetkal s Babákovou, která měla také do bunkru ve Vídní přijít. Vlček se při tomto přechodu pokusil o útěk a byl při něm partyzánem Alexandrem zastřelen. Alexandr později Krškové vypověděl, že se mu Vlček ke všemu přiznal.¹²³ Informace o jeho smrti jsou dosti kusé a pouze zprostředkované přes osoby, které na místě fakticky nebyly. Zda se Vlček opravdu přiznal ke svým činům nebo jestli se pokoušel o útěk, zůstává dodnes otevřenou otázkou.

Podobný osud stihl i Vlčkovu družku Arnoštka Babákovou, která se v partyzánském bunkru doznala ke spolupráci s Vlčkem i gestapem. Kršková zprostředkovaně líčila její smrt: „Při výslechu silně kouřila a po výslechu ještě požádala Alexandra o cigaretu s podotknutím, že ji vykouří před bunkrem. Když jí Alexandr dal cigaretu, tohoto políbila a odešla. Přitom, jak před bunkrem kouřila, zamířil na ni Alexandr puškou a střelil do spánku.“¹²⁴

Knihy Hynka Jurmana, která je založená z velké části na vzpomínkách pamětníků, popisuje sled událostí odlišně. Hlavní rozpor mezi výpovědí Anežky Krškové a interpretací H. Jurmana je ve faktu, kdy byli zabiti rodiče Vlčka, jeho sestra, sám Vlček i Arnoštka Babáková. Kršková klade chronologicky smrt Vlčka a Babákové až na konec února po zastřelení konfidentových rodičů. H. Jurman doslova uvádí: „Vlček s Babákovou byli zastřeleni mezi Vídní a Olšim nad Oslavou už kolem 15. února.“¹²⁵ Časové určení Krškové ovšem není podpořeno ani výpovědí Marie Silnicové, která pracovala u Hejmalů. Ve své výpovědi uvádí: „Asi začátkem února...“¹²⁶

Jednotlivé verze se shodují především ve faktech, kde byli jednotliví příslušníci Vlčkovi rodiny a jeho přítelkyně zastřeleni. Jediným rozporem je smrt Arnoštky Babákové, podle H. Jurmana zemřela mezi Vídní a Olšim nad Oslavou. Kršková podrobně popisuje její smrt v bunkru u Vídně. Ke Smrti Zdeňky Vlčkové lze podotknout, že se obě verze doplňují. Podle Marie Silnicové musela proběhnout kousek od hájenky, přímý účastník schůzky Alois Unčovský v knize *Smrt pod květnicí* vzpomíná: „...Venku čeká Zdenka.

¹²² MZA, f. C 141, k. 209, inv. č. 2242, Lsp 1315/16, fol. 69, zápis výslechu M. Silnicové na Oblastní úřadovně StB v Brně z 26. června 1946.

¹²³ MZA, f. C 141, k. 209, inv. č. 2242, Lsp 1315/16, fol. 73, zápis výslechu A. Krškové na Oblastní úřadovně StB v Brně z 24. června 1946.

¹²⁴ Tamtéž.

¹²⁵ JURMAN, Hynek: *Smrt pod Květnicí*. Štěpánov nad Svratkou 2001.s. 13.

¹²⁶ MZA, f. C 141, k. 209, inv. č. 2242, Lsp 1315/16, fol. 69, zápis výslechu M. Silnicové na Oblastní úřadovně StB v Brně z 26. června 1946.

Odmítl jsem popravu provést, že se raději nechám zastřelit.“ H. Jurman dále uvádí, že zmíněnou popravu provedl Milan Genserek.¹²⁷

Ze společných znaků výpovědi můžeme usoudit, že k popravám opravdu došlo, sporné zůstává především v jakém časovém horizontu. Můžeme si položit otázku viny Vlčkovy družky a rodiny. Všichni byli zlikvidováni partyzány, přestože jejich spoluúčast na Vlčkově konfidentství byla mizivá. Toto téma ukazuje odvrácenou stranu partyzánského hnutí. V době války se partyzáni neustále potýkali s otázkou přežití dalších dnů. Tento aspekt může být jedním z možných vysvětlení jednání, kdy došlo k zabítí nezúčastněných osob. Podobně jako v případě odvetné akce po zastřelení gen. Luži. Partyzáni byli v ohrožení vyzrazení Sojkou, jenž navíc pracoval v táboře řízeném gestapem.¹²⁸ V případě Vlčka nebyli ochotni a schopni akceptovat jeho konfidentství a množství osob, které byly kvůli němu zatčeny. Odvetou, ale byla postižena i jeho rodina, kterou se Vlček snažil v bunkru chránit před represemi.

3.11. Tábor

Po obecném prozrazení a rozšíření informací o jeho pravé totožnosti na Moravě byl Chalupa přeložen do Čech.¹²⁹ Z dostupných zdrojů vyplynulo, že hlavním úkolem konfidenta na Tábořsku bylo především budování fiktivní ilegální sítě národních výborů. Mimo tuto činnost jej gestapo nasazovalo i při pronikání do partyzánských skupin.

Chalupovým prvním úkolem na Tábořsku bylo získat informace a spojení na místní odbojové organizace. Koncem října 1944 odjel s Gottschlingem do Horní Cerekve. V okolí působilo několik partyzánských organizací a v jedné z nich měl pracovat člen anglické špionážní služby. V této organizaci již bylo místní gestapo napojeno a Chalupa měl zlepšit přístup k informacím, rozšířit tuto organizaci a napojit se na další skupiny. Měl mnoho zkušeností a gestapem byl považován za jednoho z jejich nejlepších udavačů.

Při schůzce v úkrytu vystupoval jako člen Národního výboru.¹³⁰ Přítomní se vzájemně nabádali k zvýšení odporu proti německým silám. Ke slovu se dostal také Krejčí, jenž tvrdil, že je členem Secret Service.¹³¹ Požadoval od přítomných vysokou částku peněz¹³²,

¹²⁷ JURMAN, Hynek: *Smrt pod Květnicí*, s.13.

¹²⁸ ČERNÝ, Vladimír – KOPEČNÝ, Petr – VAŠEK, František: *Legenda bez legend. Životní osudy armádního generála Vojtěcha Borise Luži (1891 – 1944)*. Brno 2004. s. 81.

¹²⁹ MZA, f. C 141, k. 209, inv. č. 2242, Lsp 1315/16, fol. 262, zápis výslechu O. Chalupy na Oblastní úřadovně StB v Brně z 20. června 1945.

¹³⁰ MZA, f. C 141, k. 209, inv. č. 2242, Lsp 1315/16, fol. 261, zápis výslechu O. Chalupy na Oblastní úřadovně StB v Brně z 20. června 1945.

¹³¹ Tamtéž.

¹³² Přesně 80 000 K.

protože chtěl rozšířit hnutí do dalších okresů a sehnat vysílačku. Po tomto setkání se Chalupa začal domnívat, že je nepravděpodobné, že by Krejčí opravdu pracoval pro Secret Service.

Na schůzce se domnělí i opravdoví odbojáři domluvili na vytvoření Národních výborů, které měl Chalupa podporovat. V celé organizaci již bylo zapojeno několik konfidentů. Skuteční odbojáři od nich získávali instrukce k rozšiřování organizace.

Další nabourání tamějšího odboje probíhalo přes Vojtěcha Kavříka. Znal se s Krejčím, jenž měl kontakt na Chalupu. Konfident měl podle Kavříka velkou iniciativu, byl hlavním iniciátorem při organizování ilegálních výborů. Chalupa s Kavříkem se pravidelně setkávali v Humpolci. Odbojář měl kontakty na partyzány u Želivské přehrady. Konfident Drevo, který tento kontakt získal, se přímého setkání s partyzány obával, a proto rozkaz sejít se s nimi dostal Chalupa.¹³³ Koncem října 1944 se opravdu setkal s Jaroslavem Buštou, který mu tvrdil, že má zbraně, ruční granáty a také spojení do Prahy na člena anglické tajné služby. Kavřík seznámil Chalupu také s por. Pulcem, který byl vedoucím partyzánské skupiny.

Konfident organizoval rozvíjení sítě ilegálních pracovníků. Kavřík ho seznámil s několika lidmi, ale stěžoval si, že si Chalupa často zapisoval jména osob, o nichž se při společných schůzkách zmiňovali. Chalupovo chování vedlo k častým hádkám, především o aktivitách které vyústily k odtržení Kavříka s ostatními. Chalupa odmítal akce proti okupantům, své chování vysvětloval především vysokou mírou nebezpečí pro civilní obyvatelstvo, avšak po jednotlivých členech skupiny žádal aktivity, vedoucí k téměř jistému zatčení. Po jeho odtržení se skupina přidala k partyzánské skupině por. Pulce.

Václav Pátý, který zůstal s Chalupou ve spojení a plně mu důvěřoval, prozradil místo setkání partyzánů Pulce, Klucha a Pipky v Kobylím Dole. Partyzáni byli přepadeni gestapem a Pulec i ostatní zastřeleni.

Kromě Kavříka rozšiřoval Chalupa řady svých spolupracovníků také nátlakem na některé známé, spolu s konfidentem Buštou naléhali na Evžena Illina ke spolupráci. Požadovali po něm, aby zapojil své známé a přátele do ilegálních národních výborů.¹³⁴ Illin se snažil jejich tlakům nepodléhat, protože jim nedůvěřoval. Až 24. dubna 1945 byl ochoten je seznámit s přítelem Josefem Bakulou, na schůzku se však žádný z konfidentů nedostavil.

Za Chalupova působení na Tábořsku došlo k několika zatýkáacím akcím gestapa, které se uskutečnily na podnět Chalupy a dalších konfidentů. 18. prosince zatkl gestapo

¹³³ MZA, f. C 141, k. 209, inv. č. 2242, Lsp 1315/16, fol. 262, zápis výslechu O. Chalupy na Oblastní úřadovně StB v Brně z 20. června 1945.

¹³⁴ MZA, f. C 141, k. 209, inv. č. 2242, Lsp 1315/16, fol. 335, zápis výslechu E. Illina na četnické stanici v Bechyni z 12. července 1945.

Rychteníka, jenž při výsleších v Táboře vyzradil asi 60 osob, se kterými spolupracoval. Zatýkácké akce probíhaly ještě ve dvou etapách v únoru 1945 a na základě dalších výpovědí i v dubnu 1945.

V průběhu shánění kontaktů na možné spolupracovníky podzemního hnutí se Chalupovi naskytla ještě jedna možnost práce v ilegální skupině. Dostal spojení na jistého Pechu, jehož synové pracovali na letišti v Havlíčkově Brodě, kde se o otcově ilegální činnosti zmínili. Zde už gestapo mělo své kontakty na agenta Nacházela. Podle informací měl Pecha mít radiovou stanici a být členem ilegální organizace.¹³⁵ Chalupovým úkolem bylo zjistit, zda se tyto informace zakládají na pravdě. Nacházel se s Pechou dohodl na heslu pro spolupráci, kdy se měla dotyčná osoba prokázat otiskem mince.

Sám Chalupa ve své pozdější výpovědi přiznává pouze jedno setkání s Pechou, další měla proběhnout bez něj, jen s konfidentem Buštou.¹³⁶ Pecha s ostatními spolupracovníky byl po několika schůzkách. Výpovědi ostatních účastníků této akce, které by nám tento fakt mohly potvrdit, však neznáme. Vzhledem k podrobnému popisu celého případu však lze předpokládat, že Chalupův podíl na vyšetřování byl vyšší.

Otakar Chalupa uvádí svůj měsíční příjem v Čechách mezi 1 500 K - 2 000 K¹³⁷ a přibližně stejnou částku dostával také v Brně. Chalupa, jako jediný dostával fixní a pravidelný plat, ke kterému mu navíc byly hrazeny cestovní výdaje. Fakt, že byl jediným konfidentem se stálým platem potvrzuje skutečnost, jak významný pro gestapo byl. Ke stávajícím příjmům požadoval od místních obyvatel obnosy k podpoře podzemního hnutí, které používal pro vlastní potřeby. Kavřík ve své výpovědi uvádí, že u Chalupy viděl vysoké částky peněz, někdy i kolem sta tisíc korun.

4. Proces

Osvobození českých zemí a konec války znamenal konec konfidentské kariéry pro Chalupu. Už dne 14. června 1945 byl zatčen v Humpolci. Bývalý konfident se pokusil utéci z vězení, byl ale hned na další den opět zadržen a uvězněn.

Proces s Otakarem Chalupou probíhal od 16. do 19. prosince 1946. Předsedajícím soudu byl dr. Tišnovský, přísedícími Hubert Pleva, ing. Ondřej Bukovanský, Jan Duchaň, Josef Račoch. Chalupu zastupoval obhájce ex offio dr. Miroslav Hejdušek. Veřejným žalobcem byl dr. Krajíček.

¹³⁵ MZA, f. C 141, k. 209, inv. č. 2242, Lsp 1315/16, fol. 263, zápis výslechu O. Chalupy na Oblastní úřadovně StB v Brně z 20. června 1945.

¹³⁶ Tamtéž.

¹³⁷ Tamtéž.

První den procesu přednesl žalobce obžalobu, z níž se obviněný necítil vinen.

Chalupa byl obviněn z pěti bodů:

1. Vyzradil německé policii členy protiněmeckých tajných organizací, jejich složení a činnost a tím se dopustil zločinu vojenské zrady dle §6 č. 2 zákona na ochranu republiky.
2. Jako konfident německé policie podporoval nacistické hnutí
3. V součinnosti se členy německé tajné policie a jinými konfidenty a svou činností konfidenta spoluzavinil smrt a ztrátu svobody většího počtu obyvatel republiky.
4. Ve službách v zájmu nepřítelů udal členy protiněmecké tajné organizace komplexu Krejčíř-Třískala-Ševčík, členy Moravské akce vedené Rerychem, členy protiněmecké ilegální organizace Odboj, rozšířené na Moravě, členy ilegální organizace na Bučovicu, na Boskovicku, četníky strážmistra Doležala a Cyglína z Velké Bíteše, členy protiněmecké organizace Odboj na Tišnovsku, a členy skupiny Josefa Lákosila, Jana Lákala a Jaroslava Studeného ve Vranovicích a Tulešicích, členy protiněmecké skupiny v Ivančicích a Alexovicích, členy protiněmecké organizace na Tábořsku, Humpolecku, v Kutné Hoře a Havlíčkově Brodě pro jejich protiněmeckou činnost, tato udání měla za přímý i nepřímý důsledek ztrátu svobody několika stovek československých občanů a smrt několika desítek lidí.
5. Zneužil tísně, způsobené národní a politickou perzekucí předstíráním, že potřebuje peníze, vylákal na dr. Šimánkovi 62 000 K, Vladimíru Slezákovi 11 500 K, Fr. Žákovském 41 000 K.

Tím se dopustil zločinů:

- 1., 2. proti státu
3. proti osobám
4. udavačství
5. proti majetku.¹³⁸

Poté obviněný přednesl svou verzi působení na gestapu během celé války. Uvedl, že byl při výsleších po svém zatčení bit, ale že nikoho neprozradil. Odvolával mnoho z původních protokolů. Hájil se tím, že většina jeho zpráv, které podával jako konfident, bylo negativních a zatýkání prý provádělo gestapo na základě informací jeho kolegů. Necítí se vinen.

K případu četníků z Velké Bíteše udával, že si nebyl jist, zda četníky na něj nenastražilo gestapo, a z toho důvodu je hlásil. Působení na Boskovicku popsal, jako „Případ Velkého

¹³⁸ MZA, f. C 141, k. 209, inv. č. 2242, Lsp 1315/16, fol. 436, zápis rozsudku z MLS v Brně z 19. prosince 1946.

Franty¹³⁹, kdy snižuje vlastní iniciativu i dopady své činnosti na minimum. Popřel svou výpověď z případu Alexovic, kde prý podával negativní hlášení a o smrti Bureše¹⁴⁰ se dozvěděl jen náhodou. O působení v Tišnově a Miloslavu Vlčkovi se snažil mlžít. Uvedl skutečnost, že Cibulka, který jej seznámil s Vlčkem, byl zatčen až za rok a půl po jejich seznámení. Stejně tak případ hajného Drštičky měl mít podle Chalupy v hlavním působení konfident Jaroslav Ryšánek, především proto, že se znal se Studeným již z dřívější doby. K organizaci „Odboj“ přiznává pouze několik schůzek s nimi, a dodal, že všechny před zatýkáním varoval. Změny ve výpovědích a zjevná snaha o zakrytí faktů jsou zoufalým pokusem zmírnit svou vinu. Některé z hlavních důkazů, v písemné podobě jeho hlášení gestapu často odmítal a vydával je za zprávy od jiných V-mannů.

Chalupa se ve výpovědích zmiňuje i o svém působení v Čechách. Stále se z pochopitelných důvodů, (muselo mu být jasné, že bojuje o vlastní život), snaží zmírnit svou vinu. Uvádí, že gestapo při jeho příchodu do Tábora již bylo napojeno na ilegální pracovníky několika skupin, se kterými Chalupa pracoval a spojení s anglickou tajnou službou hlásil za nepravděpodobné. Tento fakt se jako jeden z mála shoduje i s jeho původními výpověďmi.

Veřejný žalobce se dotázal Chalupy, zda věděl o možných postizích ilegálních pracovníků. Jeho odpověď byla negativní.¹⁴¹ Jednání bylo přerušeno v 14:30 16. prosince 1946. Chalupa se celé přelíčení snažil vzbudit dojem nevědomé oběti doby a kolektivu. Prezentoval se jako bezvýznamná součást konfidentské sítě gestapa. Jeho nové výpovědi se však výrazně lišily od původních a také od výpovědí svědků, a proto Chalupova lež musela být naprosto zřejmá.

Soudní přelíčení 17. prosince 1946 začalo v 8:30 hodin předčítáním Chalupových a Ryšánkových zpráv. Svá hlášení označoval za zprávy nějakého jiného V-manna, prý si na ně už nepamatuje.¹⁴² Před soud předstupují první svědci, po Janu Brabencovi přichází Josef Stavinoha. Svědci vypovídali o Chalupově působení na Brněnsku, v rámci snahy získat spojení na Rédra. Následná svědeckví konfrontují Chalupu i s jeho působením v Tišnově. Jan Bláha podrobně popisuje, jak Chalupa obelhal osoby stíhané gestapem, které měl převádět na Valašsko. Tuto výpověď obviněný rezolutně odmítl a snažil se oponovat, že ten kdo převádění zajišťoval, byl Jaroslav Ryšánek. Soud měl k dispozici i Ryšánkovu fotografii,

¹³⁹ Velkým Frantou byl označován konfident František Šmíd.

¹⁴⁰ Bureš byl zastřelen při pokusu o útěk při zatýkání gestapem.

¹⁴¹ MZA, f. C 141, k. 209, inv. č. 2242, Lsp 1315/16, fol. 425, zápis výpovědi O.Chalupy u Mimořádného lidového soudu v Brně z 16. prosince 1946.

¹⁴² Tamtéž.

ten se však vzhledově Chalupovi vůbec nepodobal a navíc byl o deset let mladší. I svědek Jan Hudec takovou záměnu odmítl.

K Chalupově působení na Tišnovsku se vyjadřila také Hedvika Králová, která kvůli jeho konfidentské činnosti ztratila manžela a její syn následkem prodělaných výslechů ochrnl. K případu četníků z Velké Bíteše se pak vyjadřoval Sedlák, jenž byl s četníky domluven, aby Chalupu prověřili. Je přečten protokol Andělina Velčovského. Chalupa s fakty v zásadě souhlasil, snažil se pouze namítat, že četníky neprosil, že jej propustili sami. Druhý den procesu byl ukončen ve 14:00. Poté byl ještě Chalupa konfrontován v Boskovicích se synem Hedviky Králové, který se nemohl pohybovat kvůli svému postižení.

Třetí den 18. prosince začal proces opět v 8:30. Prvním svědkem byl Slezák, který mimo jiné uvedl i množství potravin, které Chalupovi daroval¹⁴³, věnoval mu i 11 500 K na podporu ilegálního hnutí. Chalupa se opět snaží svést veškerou aktivitu na Ryšánka, navíc uvedl „pochtivou snahu“¹⁴⁴, kdy chtěl Slezáka a ostatní předem varovat. Těmto tvrzením svědek oponoval.

Na řadu přichází Drštička, který popisoval svůj osud. Chalupa reaguje především na prozrazení hajného podporovatelů, jejich odhalení prý měl na svědomí konfident Schildberger nasazený k Drštičkovi do kobky. Svědek František Žákovský předal obžalovanému 41 000 K pro rozvoj činnosti partyzánů. V únoru 1945 byl zatčen a usvědčen Chalupovými hlášeními, která podával gestapu během svého působení v Čechách.

Výpověď Stříteckého je velmi specifická a liší se od velké části ostatních. Svědek v ní popisoval praktiky gestapa při výsleších a obviňuje Chalupu, že byl přítomen u jeho výslechu a fyzicky ho týral. Z ostatních výpovědí je zdokumentována pouze Chalupova přítomnost při zatýkání. Nikdo z přeživších zatčených podobný fakt neuváděl. Otázkou zůstává, zda se konfident postupem času stal natolik brutálním, že se aktivně účastnil výslechů. Chalupovu verzi, že nic podobného neprováděl podporuje i pracovník gestapa Rotter. Taková fakta jsou ovšem naprosto nevalidní vzhledem k významnému postavení obou bývalých pracovníků gestapa. Dále byly předčítány protokoly svědků.¹⁴⁵ Jednání bylo přerušeno v 14:30.

Poslední den procesu 19. prosince začal opět v 8:30. Nejprve se předčítaly protokoly svědků Pařízkové, Barši a výňatků z protokolu Gottschlinga. Na tento reagoval Chalupa velmi

¹⁴³ Uvádí především velké položky 100Kg medu, prase, k tomu dodává, že mu daroval i potravinové listky na maso atd.

¹⁴⁴ MZA, f. C 141, k. 209, inv. č. 2242, Lsp 1315/16, fol. 429, zápis výpovědi O.Chalupy u Mimořádného lidového soudu v Brně z 18. prosince 1946.

¹⁴⁵ Sochací, Hrdninová, Valsová, Beranovský, Kovalíková

emotivně a obvinil Gottschlinga, že lži.¹⁴⁶ Po přečtení protokolu sepsaným s Mondorfem reagoval slovy: „O akci v Bučovicích Mondorf nemůže vědět, poněvadž již v tu dobu nebyl v Brně.“¹⁴⁷

Následovalo čtení dalších protokolů.¹⁴⁸ Opět se Chalupa snažil hájit v případě Velkobítešských četníků, že je o propuštění neprosil. V případě Xylon-Krejčíř prý byl nasazen jen na Rédra, a požadovaného odbojáře se mu nepodařilo kontaktovat. Předčítaly se i další protokoly výslechů odbojářů z akce „Odboj“ a Tišnovska.¹⁴⁹

Posledním Chalupovým pokusem o záchranu života mělo být zbavení přičetnosti. Obhájce požadoval vypracovat posudek lékařů o způsobilosti a duševním zdraví svého mandanta. Hlavní argumentem bylo, že jeho dva bratři se nacházeli v ústavním léčení, dr. Hejdušek tedy chtěl prokázat dědičnou nemoc. Soud však takovou možnost odmítl s vysvětlením, že celou dobu procesu reagoval obžalovaný logicky a není tedy pochyb o jeho duševním zdraví.¹⁵⁰

Jako poslední svědek procesu vystoupil Adolf Veselý, jehož bratr rozšiřoval fotografii s údajným konfidentem, kterým snad měl být Chalupa. Byl zatčen, a podle Veselého tento konfident trval na posláni jeho bratra do koncentračního tábora. Svědek sice Chalupu osobně neznal, avšak jeho fotografie se objevovala po celé Moravě, a proto je možné, že opravdu rozšiřoval fotografii tohoto konfidenta. Informace o přání konfidenta poslat Veselého do koncentračního tábora se snad mohly dostat z Kounicových kolejí prostřednictvím motáků. Konstrukce celého případu je ovšem velmi vágní a je otázkou, jak se tento případ opravdu vyvíjel. Faktem zůstává pouze to, že se bratr Adolfa Veselého nevrátil z koncentračního tábora, kam byl poslán.

Soudní proces skončil 19. prosince, rozsudek byl vyneset ve 12:45. Chalupa byl uznán vinným ve všech bodech obžaloby a odsouzen k trestu smrti oběšením. Odsouzený požádal o odložení výkonu trestu o hodinu pro návštěvu kněze a rozmluvu se svou manželkou na rozloučenou. Trest byl vykonán v 15:45 na dvoře věznice Krajského soudu trestního v Brně na Cejlu č. 71.

¹⁴⁶ MZA, f. C 141, k. 209, inv. č. 2242, Lsp 1315/16, fol. 432, zápis výpovědi O.Chalupy u Mimořádného lidového soudu v Brně z 19. prosince 1946.

¹⁴⁷ MZA, f. C 141, k. 209, inv. č. 2242, Lsp 1315/16, fol. 376, zápis výslechu O. Chalupy na Oblastní úřadovně StB v Brně z 30. července 1946.

¹⁴⁸ Eibl, Seitz, Golda, Leischkem, Dorschem, Pospíšil, Šafařík

¹⁴⁹ Protokol s Bedříškou Brázdovou, Fr. Götzem, Karlem Tichým, Fr. Vackem, Antonínem Smíškovským, Marií Smíškovou, Augustem Ciehllem, Vratí. Fárou, Bohuslavem Buštou, K. Kirschnerem,

¹⁵⁰ MZA, f. C 141, k. 209, inv. č. 2242, Lsp 1315/16, fol. 433.

5. Ohlas v tisku

Soudní proces s jedním z neaktivnějších a nejvýznamnějších konfidentů brněnského gestapa bedlivě sledoval také denní tisk. Všechny pět tehdejších předních deníků podávalo průběžně zprávy o vývoji procesu. Periodické deníky odrážely v poválečné době postoje jednotlivých politických stran. Národní obroda byla deníkem Československé strany lidové, Slovo národa vyjadřovalo mínění Československé strany národně socialistické, Čin byl moravským listem Československé sociální demokracie, Rovnost zobrazovala pohled Komunistické strany Československa. Deník Práce byl listem Revolučního odborového hnutí.

Největší prostor věnovali soudnímu jednání deníky Práce a Národní Obroda. Práce přinášela denně podrobné informace o průběhu procesu, které uváděla na čtvrté straně v rubrice Moravská Práce v horní části listu. Mezi tituly a podtituly článků, které měly upoutat čtenářovu pozornost, můžeme také nalézt: „Ničema, který má na svědomí 150 českých lidí“¹⁵¹. Jednotlivé články upozorňují na snahy Chalupy předvést se pouze jako málo významný konfident kolegy Ryšánka.¹⁵²

Národní obroda denně informovala o průběhu líčení, své poznatky uveřejňovala na straně pět v oddílu Brno a okolí na krajních částech strany nebo v její spodní části. Postupně uváděla jména svědků a popisovala průběh procesu. Autor článků se snaží být objektivní a narozdíl od většiny ostatních deníků nepoužívá citově zabarvená vyjádření. Jediné ostré vyjádření o obžalovaném bylo otisknuto hned 17. prosince, kdy Chalupu nazval „hnusným udavačem“.¹⁵³

Slovo národa se zabývalo Chalupovým případem pouze ve dvou článcích, vydaných 17. a 19. prosince. Hlavní stať, kde autor popisoval Chalupovy zločiny, byla otištěna na druhé straně vydání. O dva dny později však už má článek velmi emotivní nádech, autor doslova píše: „Dával životy vlastenců gestapu s lehkostí jako se prodává v obchodě houska.“¹⁵⁴

Deník Rovnost vydal také dva články 18. a 20. prosince. Stať v krátkosti popisují výpovědi svědků. Za „nejošklivější“¹⁵⁵ případ označují smrt četníků z Velké Bíteše. Články komunistického deníku byly narozdíl od jiných krátké, autor uváděl, že Chalupa byl původně odbojář a ke které skupině patřil, nezdůrazňoval však jeho komunistické přesvědčení.

Deník Čin popisuje pouze uvedení do Chalupova procesu, a svůj jediný článek zveřejnil 17. prosince 1946. Po výčtu jeho konfidentských aktivit následuje komentář k Chalupově

¹⁵¹ Práce, 19. prosince 1946, s.4.

¹⁵² Především v podtitulu článku z 18. prosince, který zněl: Chalupa hodným zástupcem konfidenta Ryšánka. Práce, 19. prosince, s. 4.

¹⁵³ Národní obroda, 17. prosince 1946, s. 5.

¹⁵⁴ Slovo národa, 19. prosince 1946, s. 5.

¹⁵⁵ Slovo národa, 17. prosince, s. 5.

projevu. Čtenář je uchvácen zaujetím pisatele článku, který Chalupu označuje za lháře: „Chalupovo konstitutum je plné vytáček a >>vysvětlivek<<.“¹⁵⁶

Zprávy o procesu se v jednotlivých novinách svým obsahem příliš nelišily, shodně uváděly Chalupovy zločiny a rozebíraly jednotlivé případy jeho činnosti. Všeobecné odsouzení těchto činů nalezneme ve všech denících, některé články měly působit velmi emotivně, jiné projevy byly střízlivější. Uváděly, že Chalupa lže, bude to svědecky prokázáno a bude usvědčen. Hodně prostoru bylo věnováno svědeckým výpovědím z případu Rerych-Rédr a z Boskovic.

¹⁵⁶ Čin, 17. prosince, s. 2.

Závěr:

Během období existence protektorátu prošlo vývojem odbojové hnutí i nacistický bezpečnostní aparát. Dramatická období v podobě I. i II. stanného práva a konce války se střídala s klidnějšími dobami. Mnoho odvážných dokázalo překonat velký strach z represí okupantů. Sabotážní akce, podporování osob, které byly v ohrožení, tvorba ilegálních materiálů a mnohé další aktivity podporovaly víru ve světlejší budoucnost samostatného státu. Proti těmto skupinám stál neúprosný aparát potírající právě tyto činnosti. Jednou z praktik používaných gestapem bylo mimo jiné i nasazování agentů provokatérů. V-mannem se stal také bývalý odbojář Otakar Chalupa, kterého gestapo propustilo na svobodu jako konfidenta 2. února 1943. Dlouhá doba okupace a Chalupova aktivita jej přivedla až k vrcholu konfidentské špičky. Jeho nadřazení se podívovali nad jeho aktivním přístupem k prozrazování odbojových pracovníků i celých skupin. Za dobu jeho působení se počty zatčených i zabitých lidí pohybují v řádu stovek. Mnohé z těchto lidí nemusel Chalupa ani znát osobně, řetězec zatýkání se rychle rozrůstal. Gestapo používalo nejružnější nelidské praktiky k doznání vyslýchaných. Údaje uváděné při procesu u Mimořádného lidového soudu jsou 500 zatčených a 149 mrtvých osob.¹⁵⁷

Chalupa působil v několika oblastech Moravy a později i Čech. Jeho největší případy, na kterých se podílel i s dalšími konfidenty, se odehrály na Tišnovsku a Boskovicku, kde Chalupa svými hlášeními podnítil zatčení mnoha desítek osob. Jako nejpodlejší případ lze uvést udání dvou četníků z Velké Bíteše. Chalupu za jeho provokování v místním hostinci zatkli, avšak jeho prosby a falešná tvrzení, že je účastníkem odboje a předání gestapu by byla jistá smrt, přiměly strážníky Cyglína a Doležala ho propustit. Chalupa tento případ nahlásil svému vedení. Gestapo četníky zatklo a žádný z nich se nedožil konce války. Soudem ve Vratislavi byli odsouzeni k trestu smrti a popraveni.

Chalupovi důvěřovalo v době války mnoho odbojových pracovníků. Tak velké množství lidí ochotných mu pomáhat a organizovat s ním životu nebezpečnou činnost mělo několik důvodů. V době zabrání území druhé republiky se lidé spojovali proti okupantům ve snaze zachránit své blízké a obnovit svobodu. Opatrnost, která musela provázet jejich kroky, byla ovlivněna mnoha faktory. Pokud konfidenta mezi skupinu odbojářů přivedl pracovník, požívající důvěry, nebylo mnohdy ani příliš možné agenta - provokatéra odhalit. Konfidenti často využívali i své známé, aby je později udali na gestapu. I Chalupův

¹⁵⁷ Slovo národa, 19. prosince, s. 5., Práce, 19. prosince, s. 4., Čin, 17. prosince, s. 2.

spolupracovník Jaroslav Ryšánek zneužil i své přátele z doby první republiky. Poté, co získali jejich důvěru, se napojili na skrývajícího se hajného Drštičku, aby ho později lstí zatkli.

Důvěřivost pracovníků odboje je spojena i s přesvědčovací schopností konfidenta. Zatímco někteří byli zatčeni pro své provokování, které bylo málo neúměrné. Chalupa dokázal svým vystupováním a projevem přesvědčovat o své spolehlivosti a zapálenosti pro „českou věc“. Ani on se neubráníl zatčení četníků pro svou provokaci, ale i tu dokázal využít ke konfidentskému počínání.

Na podzim 1944 byl ovšem na Moravě jako konfident již prozrazen, a to fotografií, kterou byl usvědčován ze svého zrádovství. Fotografie se dostala do mnoha míst celé Moravy. Chalupa požádal o přeložení do Čech, v čemž mu bylo vyhověno. V oblasti Tábořska a Humpolecka se tímto otevírá jeho další rozsáhlá konfidentská aktivita. V Táboře byl přijat jako profesionální V-mann s velkými zkušenostmi, jako jediný konfident dostával stálý plat 2 000 K.

Chalupovo zatčení na konci války přišlo, vzhledem k tomu, že už byl znám jako konfident, velice brzy. Již 14. června 1945 byl zadržen v Humpolci. Povedlo se mu utéci, ale druhý den byl chycen ruskými vojáky. Neměl legitimaci, a proto byl odvezen na stanici. Následovala vazba v Brně a v prosinci 1946 soud. Proces probíhal 4 dny. Chalupa se snažil obhajovat především tím, že většina jeho hlášení byla negativních a že zatýkání se provádělo na základě hlášení jeho kolegů. Snažil se představovat jako bezvýznamná osoba, která jen pasivně přihlížela bez vyvíjení vlastní iniciativy. Osudy svědků, jejich vzpomínky na Chalupovo přesvědčování, činnosti a následné zatčení všech zúčastněných, vinu tohoto konfidenta prokázaly. Poslední den pronesl soud odsuzující rozsudek Chalupa byl odsouzen k trestu smrti oběšením. Poprava byla vykonána 19. prosince v 15:45 v komplexu Cejl 71, v Brně.

Případ konfidenta Otakara Chalupy nám ukázal stinnou stránku československého odboje i lidské duše. Osud člověka, který se aktivně účastnil domácího hnutí odporu a po zatčení přešel do pozice agenta - provokatéra, aby své bývalé spolubojovníky udával, je svědectvím doby a schopností lidského jedince poddat se okolnostem a prostředí. Otakar Chalupa se stal konfidentem z povolání. Původní snahy přežít výslechy a věznění gestapem, pro které prý do služeb gestapa vstoupil, se změnily ve snahu získat od ilegálních pracovníků i gestapa co nejvíce výhod, peněz, a žít v neklidné a tíživé době z výhod, které mu obě strany nabízely.

Předložená práce sleduje pouze malý výsek dějin okupace a ztráty samostatného státu. Snaží se poukázat na činnost odbojových skupin, nástrahy aparátu, který je měl potlačovat, zatýkání odbojářů, i konečné zúčtování s konfidentem po válce

PRAMENY A LITERATURA

Archivní prameny

Moravský zemský archiv v Brně

Fond C 141 Mimořádný lidový soud v Brně

Moravské zemské muzeum v Brně

Fond Pisemnosti

Nepublikované práce

BŘEČKA, Jan: *Přehled konfidentské činnosti Viktora Ryšánka v letech 1940-1945*.
Magisterská diplomová práce na Historickém ústavu FF MU, Brno 1990.

ČERNÝ, Vladimír: *Protipartizánské operace na Moravě v letech 1944-1945*. Disertační práce
na Historickém ústavu FF MU, Brno 2006.

Literatura

BARTOŠ, Josef – TRAPL, Miloš: *Dějiny Moravy, díl 4. Svobodný stát a okupace*. Brno 2004.

BRANDES, Detlef: *Češi pod německým protektorátem. Okupační politika, kolaborace a odboj 1939 – 1945*. Praha 1999.

BŘEČKA, Jan: *Brněnské jaro 1945, poslední měsíc okupace a osvobození Brna Rudou armádou*. Brno 2005.

ČERNÝ, Vladimír – KOPEČNÝ, Petr – VAŠEK, František: *Legenda bez legend. Životní osudy armádního generála Vojtěcha Borise Luži (1891 – 1944)*. Brno 2004.

ČVANČARA, Jaroslav: *Někomu život, někomu smrt. Československý odboj a nacistická okupační moc 1941 – 1943*. Praha 1997.

GEBHART, Jan, KUKLÍK, Jan: *Velké dějiny země koruny české XVa*, Praha 2007.

GRŇA, Josef: *Sedm roků na domácí frontě*. Brno 1968.

HABŘINA, Rajmund: *Hnědé panství, kus historie, která nemá být zapomenuta*. In: *Žalm Moravy*, Brno 1948.

HORČICA, Ludvík: *Miroš Habrovec a tišnovská mládež v protifašistickém odboji*. Tišnov 2001.

JOŽÁK, Jiří a kol.: *Za obnovu státu Čechů a Slováků. Slovníková příručka*. Praha 1992.

JURMAN, Hynek: *Smrt pod Květnicí. Štěpánov nad Svratkou* 2001.

KOLEKTIV AUTORŮ: *Nacistický bezpečnostní aparát na Moravě v letech 1939 – 1945*. In: *Sborník Matice moravské LXXXIV*, 1965.

KROUPA, Vlastislav a kol.: *Český antifašismus a odboj. Slovníková příručka*. Praha 1988.

SLÁDEK, Oldřich: *Zločinná role gestapa. Nacistická bezpečnostní policie v českých zemích 1938 – 1945*. Praha 1986.

SLÁDEK, Oldřich: *Ve znamení smrtihlava. Nacistický protipartizánský aparát v letech 1944 – 1945*. Praha 1991.

Tisk

Čin (z prosince 1946)

Národní obroda (z prosince 1946)

Práce (z prosince 1946)

Rovnost (z prosince 1946)

Slovo národa (z prosince 1946)

Seznam zkratek

KSČ Komunistická strana Československa

PRV Přípravný revoluční výbor

PVVZ Petiční výbor věrni zůstaneme

R3 Rada tří

SD Sicherheitsdienst

Seznam příloh

Příloha č.1 Fotografie Otakara Chalupy

Příloha č.2 Mapa protektorátu s vyznačenými body Chalupovy činnosti

Příloha č.3 Kounicovy koleje

Příloha č.3a-e Místa v Kounicových kolejích, kde se popravovala, ve srovnání doby těsně po válce a dnes

Příloha č.5 Článek z dobového tisku na ohlas procesu s O.Chalupou

Příloha č.6 Ohledací list po popravě O.Chalupy